

Fra serien: *Set Nedefra*

Af Jørgen Olsen

EN 'BETRAGTNING' OM, -----

----- N. F. S. GRUNDTVIG (1783 - 1872)

Indholdsfortegnelse :	Indledning: ----- side	1 - 2
	Barndommen: ----- side	2 - 4
	Skolegang: ----- side	4 - 5
	Studentertiden: ----- side	5 - 7
	Tiden på Egelykke og to år i Kbh.: ----- side	7 - 9
	Frederik i Udby: ----- side	9 - 10
	Frederiks profil dannes: ----- side	10 - 12
	Faderens død og en ny verden beg.: ---- side	12 - 14
	Tilbage til 'præstestand' og en udv.: ---- side	14 - 17
	Under censur - frem til Vartov-tiden: ---- side	17 - 20
	Vartov og tiden der fulgte: ----- side	20 - 26
	Afslutning: ----- side	26 - 27

INDLEDNING

Nicolai Frederik Severin Grundtvig var præst og digter. Han har vel mere end nogen i sat sine spor i kirkelivet, ikke blot i datiden, men frem til vor tid. Grundtvig fik et langt liv og blev 89 år. Han talte meget og skrev meget. Han har været genstand for omfattende forskning, en forskning der kan forekomme vanskelig at gå med i, uden at have et 'grundelement' om væsentlige faktorer om ham. Det er således det jeg vil med nærværende 'betragtninger'.

Grundtvig var kontroversiel. Han kunne være hård i sine udtalelser. Det bragte ham mange problemer gennem livet. --- Han var kontroversiel og særegen, og mødte af den grund også modstand. Hans barndoms opvækst har sikkert medvirket til det særegne. Han var fra barns ben en 'læsehest', og samlede sig derved gennem livet en betydeligt indsigt om mange forhold. Han har givet navn til mangt en nytænkning såsom 'højskolebevægelsen', og ikke mindst den 'kirkelige bevægelse' der kom til at bære hans navn, nemlig '**grundtvigianismen**'.

Grundtvigs 'kirkesyn' kom tydeligt frem i 1825, i en 'polemik' med den ti år yngre rationalistiske teologiprofessor H. N. Clausen. Emnet kommer jeg tilbage til nedenfor, men nævnes skal det her. Polemikken var hård, og mere hård end datidens toneangivne ville godtage. Grundtvig fik livslang censur (varede dog reelt kun til 1838). --- Men det jeg vil med det indledningsvis er, at forsøge at tegne et billede af hvad dette 'kirkesyn' egentlig stod for. Det er centralt i betragtningerne omkring Grundtvig og hele den kirkelige bevægelse der fulgte, og ikke mindst den forskning der til stadighed foregår. Her følgende forsøg på kortfattet definition:

Grundtvig gør op med biblen som kirkens grundvold. Den historiske kirke som biblen beskriver, må man ud af. 'Den historiske bibel', kalder han den. Grundtvig afviser at en sådan kirke eksistere. Man må beskæftige sig med den faktisk foreliggende kirke her og nu, i den tid man lever i. For Grundtvig er biblens 'nye testamente' skrevet efter 'kirken' er dannet, og af kristne personer. Kirken blev således ikke grundlagt på det skrevne, men skrevet ud fra herfra. (Ny testamente er skrifter fra ca. år 60 til ca. år 100 e. kr.). Sagt enkelt, så er det for Grundtvig 'ånden' heri der er gældende i tiden, og samlet i sakramenterne, d. v. s. at trosbekendelsen, nadveren og dåben som noget centralt.

Grundtvig samlede sig meget omkring Luthers betragtninger, men havde afstand til enkelte forhold, som 'lutheranerne' tog med i den reformerte kirken, bl.a. det forhold, at disse 'lutheranere' valgte den betragtning, at biblen nok var skrevet af mennesker, men at 'gud' havde medvirket. Næppe Luthers betragtning. Men det var imod Grundtvigs opfattelser, der siger det alene er menneskers værk. 'Grundtvigianismens' hjørnesteen er det talte ord blandt mennesker. Grundtvig udtrykker det sådan, 'menneske først, dernæst kristen'. Grundtvig 'talte' fra prædikestolen, 'skrev' ud i offentligheden og 'digtede' sine uendelig mange salmer. Mere end 1500, såvel af egne digte som af oversatte eller omdigtede. --- Disse betragtninger blev grundlaget for den bevægelse, der fik navnet 'den glade kristendom'. En bevægelse der også fik kulturel og politisk betydning, bl.a. i en række nye kirkelove (sognebåndsløsning, valgmenighedsloven o.m.a). Bevægelsen kalder sig i dag '**Kirkeligt Samfund**'.

Det skal med som en forståelse af tiden, at det officielle kirkeliv var meget ortodoks, og stadig præget af pietismen. Men at ovennævnte H. N. Clausen var talsmand for det der benævntes '**rationalistisk teolog**', selvom han var professor i teologi på universitetet. 'Rationalismen' var en forlængelse af oplysningstidens tanker om, at 'forstanden', -- **kun det der kan erkendes fornuftsmæssigt**. -- er rigtigt. I kristen relation 'imod' åbenbaringslæren og godtog kun fornuftsrelaterede kristne læresætninger. Heraf bliver Jesus blot et forbillede og prædiken blot til praktisk nyttige foredrag. H. N. Clausen udgav en bog herom på 800 sider. -- Det er således midt i alt dette, at Grundtvig giver genmæle med 40 til 50 sider, overfor H. N. Clausens bog. Grundtvig kaldte det for '**Kirkens Gjenmæle**'. Men det var samtidig det der blev det grundlæggende Grundtvigske 'kirkesyn'. -- Jeg har valgt at tage dette med ind som en del af en 'indledning', da det der skete i den sammenhæng og efter, blev centralt for det Grundtvig blev for tiden og eftertiden, og som mere end noget reelt har sat ham på 'landkortet', dengang, nu og antagelig lang tid frem.

Det er således midt i alt dette, at Grundtvig slår igennem med det der kommer til at hedde 'grundtvigianismen'. Som Luther havde sine 'lutheranere', lige såvel kobledes der tilsvarende grupperinger op (grundtvigianerne), som brugte Grundtvigs betragtninger, måske endda længere ud, end Grundtvig selv kunne være med til.

Det blev grundlaget for Grundtvig som én af eftertidens 'kirkefædre'. Grundtvig var også historiker og politiker. Han var med i den grundlovgivende forsamling og en tid medlem af Folketing og Landsting. --- Og ikke mindst digter, i særdeleshed salmedigter, med salmer der mere end noget viser hans kirkelige og religiøse element. -- Ja så meget og så mange forskellige ting gennem et langt liv, at forskningen omkring ham kan forekomme uendelig. Det er derfor også vanskeligt og måske 'voveligt', at forsøge at gøre Grundtvig 'forenklet', som i denne 'betragtning' om ham. ---- Men nævnes skal det for helhedens skyld, at Grundtvig i sin teologiske studietid, netop selv var tilknyttet 'rationalismen' som 'fornuftsdyrker', og reelt stillede tvivl ved biblens ord. Men da var han også kun 17-19 år. Lad det så stå som ungdommens tanker og oplevelser, for der skete mangt og meget, der flyttede herpå.

BARNDOMMEN

Nicolai Frederik Severin Grundtvig, eller N. F. S. Grundtvig, som barn kaldet Frederik, blev født den 8. September 1783 i Udby Præstegård, lidt nord for Vordingborg. Hans far hed Johan Grundtvig og var præst i Udby og Ørslev sogne. Hans mor var døbt Cathrine Marie Bang Moderens slægt var stor og har gennem tiden haft betydelig indflydelse. Frederik granskede senere i slægtens historie, og udtaler heri, at han mente hans mors slægt gik tilbage til Absalon. Det er der imidlertid ikke noget belæg for. Men i tiden var det en yndet stil, at søge sine aner i sammenhæng med fortidens heltenavne el.lign. --- Men for lige at nævne Cathrines far, så var han kommerceråd Niels Christian Bang, der var inspektør for kongens godser i Odsherred.

Frederiks far Johan's slægt, var ikke nær så kendt. Han var dog ud af en præsteslægt, der i over hundrede år havde været præster på Sjælland. Begge forældre var stille og forsagte mennesker, men alvorlige og med den ortodokse kristne tro. Gennem Frederiks liv, blev hans eftermæle, at han led af depressioner. Det skal så nævnes, at der i faderen slægt havde været kendte relationer til denne lidelse og andre 'skrøbeligheder', bl.a. Johans farbror, om hvem der skrives at have : **'fast usædvanlig svarmodighed og sindets banghed'** og videre: **'en fast utrolig frygt og sjæleangst'**. -- Frederiks farbror, Johans bror, var maniodepressiv og druknede sig under en depression. --- Altså hvis disse lidelser er arvelige, så var der i familien således visse sandsynligheder herfor. --- Så er det blot om Frederik havde sådanne lidelser, eller de blot er 'hængt' på ham i litteraturen. Eller hans lidelser gennem flere perioder blot var psykologiske reaktioner på de ydre omstændigheder. Men det ser jeg nærmere på efterfølgende.

Johan og Cathrine havde kendt hinanden fra hun var en lille pige, og han en ung mand. Johan er født i 1734 og Cathrine i 1748. De blev gift i 1768. Da var Johan præst på Sjællands Odde, og i 1776 flyttede de til Udby. Frederik var den yngste af børnene. Der var allerede død to børn. Men der var dog stadig fire levende søskende. Otto (1772), Jacob (1775), Niels (1777) og datteren Ulrikke (1782), således kun et år ældre en Frederik. Alle tre brødre blev præster, men Jacob og Niels døde under ophold på Guineakysten i 1802. De havde begge været meget stridbare i deres opvækst og korte liv, og var måske også eventyrlystne. -- Otto blev præst og senere provst på Falster.

Men alle tre brødre var borte fra hjemmet da Frederik kommer til. Søsteren Ulrikke høre vi ikke meget om, men Frederik har selv skrevet om hende: **'Jeg havde ingen søskende hjemme undtagen min lidt ældre søster. Med hende kunne jeg aldrig forliges, som svagest gik jeg af med profitten'**. --- Det skal forstås sådan, at han i den sammenhæng blev forkælet af sin moder, der ville 'fuldende' firkløveret (de fire brødre), og holde Frederik 'til bogen'

Moderen lærte tidligt Frederik at læse. Selvom han egentlig var for lille til det, og ret modvillig, så blev han dog hurtigt en levende og ivrig læser. Ud over moderen havde Frederik også den gamle værkbrudte Magdalene eller Malene, som havde boet hos familien i mange år. Malene var også en støtte i Frederiks barndom, hvorom han skriver i sine senere notater. Hun var god til at fortælle, hvilket nærrede Frederiks fantasi, og måske endda hans sprog, i en nærværende og forståelig form.

Præstegården var ikke i nogen særlig god stand og næppe særlig tiltalende på det tidspunkt. Men præstegårdshaven forekom ham som en uendelig stor og dejlig plet på jorden. Som læsningen skred fremad som selvstændig læser, sad han ofte netop i haven og læste. Det var således meget tidligt historiske bøger, bl.a. også om beretningerne fra gl. testamente. Der var alle typer historiske bøger i faderens bibliotek.

Kirke og præstegård lå tæt ved hinanden, på en bakke lige udenfor landsbyen. Et fredfyldt sted for en lille dreng at boltre sig i og omkring. De mange stridigheder og krige ud i verden, gik det lille samfund forbi. Nok læste man om det i aviserne, men nærværende var det ikke. Det den lille Frederik kunne høre herom, var når degnen om søndagen kom på besøg for at læse aviser. Da blev der talt herom.

Man fik imidlertid en ny skoleleder ved navn Faverskov. Her skulle Frederik lære latin, allerede som seks år gammel. Det var med udenadslære, som bestemt ikke sagde Frederik ret meget. Den undervisning blev ikke regnet i den Grundtvigske familie. --- Så Frederik blev sendt til en præstekollega i Thyregod i Midtjylland der hed Laurits Feld. Det var i 1790. Frederik var kun syv år. Her hos Thyregod-præsten var der tre andre drenge på kost og 'lære'. Det var en søn af biskop Balle, i øvrigt en fætter til Frederik, og desuden to sønner af en provst Stjernholm, der var kendt af familien. Den ældste af disse to, havde Frederik det fint med. De kunne bygge hinanden op til god læsning m.m. Men denne dreng døde allerede et år efter. Der er ingen beretninger om, hvor og hvordan dette dødsfald fandt sted. Det må i sagens natur have været en stærk påvirkning for Frederik. Men intet sted har han omtalt det, således heller ikke i sine dagbogsnotater, hvori meget andet fra dengang dog er beskrevet.

Feld var en ortodoks præst, og påvirkede Frederik stærkt imod 'kætteri'. Det mente han ville gavne drengen på længere sigt. På dette tidspunkt var der en teologisk bevægelse der kaldes 'Neologerne', en gruppe teologer, der ville forny teologien ved kritisk studium af skrift og kirkehistorie. Det kan anses som en overgangsteologi 'efter' pietismen. Der kom således til at ligge en påvirkning af at modarbejde denne bevægelse. Men hans egen modning til mere bevidst opfattelse, måtte vente. Han skriver herom i sin dagbog da han var 21 år. Her udtrykker han det sådan, at han vil bekæmpe dem med 'skrift og rim'.

Frederik befandt sig godt hos Laurits Feld i Thyregod, trods hans hjemve ind imellem. Han udtrykker sig sådan, at han følte sig mere fri her, end hos sine forældre, og hævder selv senere, at det var der hans 'overmod' blev grundlagt. --- Frederik var hos Feld frem til 1798, hvor Frederik således var 15 år. Han har dermed været hos familien Feld i ca. 8 år, og i den tid kun været hjemme hos sine forældre én gang om året. --- Men nu var tiden kommet til at skulle på Latinskole.

SKOLEGANG.

I oktober 1798 begyndte Frederik således på Århus Latinskole. Han blev fulgt dertil af Feld. Men forud for optagelsen skulle han 'overhøres' af rektor Krarup. Det Frederik havde lært det kunne han, men der var meget andet han ikke havde tilegnet sig, som de andre på skolen havde fået lært inden de blev optaget. Men Frederik blev optaget.

Det var en helt ny verden, som absolut ikke passede ham. Men det hjalp da han lærte konrektor (vicerektor/afd.leder) Jens Stougaard at kende. Han var nemlig også historielære, og på det område var Frederik langt bedre end nogen af de andre i klassen. Ingen tvivl om, at Frederik havde en betydelig stolthed i sig. Han ville hævde sig og ville være den bedste. Han var ærekær, og ikke tilpasset den større gruppe studerende og vilkårene i en sådan sammenhæng. Han havde vænnet sig til den individuelle tilpasning og læreform hos pastor Feld. Dog havde han her fået opøvet sin hukommelse og fatteevne i rigt mål. Antagelig i kraft af den individuelle indlæringsmetode. Men latinskolens pædagogik var således en ganske anden.

Senere i livet kalder Frederik det for den 'sorte' skole. Selv udlægger han det som særdeles forfærdeligt, men de beretninger der i øvrigt er adgang til, tyder imidlertid på, at det slet ikke har været så galt. Han udlægger sig som doven i begge skoleårene, men har utvivlsomt i stor udstrækning benyttet skolens bibliotek i væsentligt omfang. Det vides, at det bl.a. har været om vore forfædres gudelære, bl.a. om Odin. --- Som billede på et positivt træk fra tiden kan siges, at Frederik var meget glad for konrektor Stougaard, og denne for Frederik. Afskeden skulle have været meget følelsesladet. Da Frederik forlader skolen i september 1800 (17 år gammel), skriver rektor Krarup et vidnesbyrd som viser, at helt håbløs har Frederik bestemt ikke været. Det lyder således: ***'ved heldigen at uddanne det lykkelige åndsarlæg, som er blevet ham til del, i sandhed har givet mere end drengens forspild til en senere med alderen voksende berømmelse'***.

Der findes en lille morsom beretning om Frederik fra denne tid på latinskolen, jeg syntes skal med. Frederik var efter denne historie at dømme ret glad for kortspil. Det er ved påske 1799. De få penge han havde, havde han tabt ved kortspil. Han havde kun 2 skilling tilbage. Men traditionen var, at de studerende ved påskegudstjenesten, skulle vise menigheden et godt eksempel, ved at gå foran med en offergave. Men at skille sig af med sine sidste mønter, havde han ikke lyst til. Han mente det var nok blot at deltage. Dog købte han for den ene skilling et ark papir, delte det i nogle stykker, og foldede et sammen til offerskålen. Der blev nok lidt uro omkring episoden, men ingen kunne finde ud af hvem der havde lagt et stykke papir i stedet for en mønt. --- Men så kom pinsedag. Frederik havde stadig kun én skilling, og historien gentog sig. Han foldede et stykke papir som kunne ligne der var en skilling indeni. Denne gang blev det opdaget. Han blev kraftigt irettesat i al offentlighed, såvel af rektor som konrektor. Man troede han enten var blevet 'forført' af andre, eller ingen penge havde. Det første afviste Frederik, og det sidste forbød hans stolthed ham, da han således havde tabt pengene i kortspil.

Men hans medstuderende anså hans handling som 'helligdomsforagter', som 'kirketyv' og 'uærligt'. Sagen blev ført til protokol, og i den sammenhæng erkendte Frederik alt. Frederik kunne ikke bære at undlade at være bund ærlig, ikke mindst overfor hans god lære Stougaard. -- Men eftertiden fortæller også, bl.a. fra hans dagbogsnotater, at han gennem livet var lidenskabelig kortspiller. ---- Frederik blev student, og var nu rede til et studie i København. Atter en ny verden skulle åbnes.

STUDENTERTIDEN (1800 - 1803) --- og de efterfølgende par år i Udby

Om Frederiks økonomi i denne sammenhæng vides, at han havde omkring 60 rigsdaler om måneden, samt fri middagsmad og visse fødevarer hjemmefra. Selvom faderen sad i gæld derhjemme, sendte han hver måned 20 rigsdaler. Det samme gjorde storbroderen Otto, og hvad der måske er endnu mere overraskende, så sendte pastor Feld også penge. Hertil fra hans meget velhavende morbror kaptajn Bang. Middagsmaden fik han af den anden morbror, professor F. L. Bang. Han var dog ikke særlig begejstret for at komme der. Morbroderen var meget religiøs, vel nok stærkt pietistisk. Han hævdede at være blevet helbredt fra en alvorlig sygdom, ved at bruge biblen. Næsten hvert måltid kom til at handle om 'guds straf', og hver aften blev afsluttet med en andagt. --- Men sammenlagt var det økonomisk 'slet ikke ringe'.

Frederik beskriver i sine notater en del om sin klædedragt ved ankomsten til København. Han skriver selv at have en *'blå hjemmegjort kjole med jysk snit'* på. Desuden en række andre beskrivelser af bl.a. hverdagstøjet. Og det skal tilføjes, at det ikke passede ind i hovedstadens traditioner. Han skriver selv: *"Du vil tillige finde et menneske, blottet for al den udvortes kultur, der på ethvert sted anbefales, men som især i københavnske familier ret kan undværes af den som skal være tålelig"*. -- Han følte sig som 'et klods'. Det var et 'sår' i hans stolthed, ikke mindst da han var let til at blive 'støt'. Han var nærmest utilnærmelig i mange sammenhænge. Han turde ikke tilnærme sig. Et karaktertræk der gjorde, at Frederik netop blev det han var. Han var lidt til grin, ikke mindst overfor damerne. De talte måske til ham, men kunne også fnise af ham.

I oktober 1801 bestod Frederik den indledende eksamen med første karakter. Han var nu godt i gang med sit teologiske studie. Det var samme år hvor englænderne kom for at tage vor handelsflåde. Man ville hindre, at den ikke kom i Napoleons hænder. Der blev etableret et studenterkorps, hvor han blandt andre mødte St. Blicher, Adam Oehlenschläger og H.C. Ørsted. Om det var ud fra nationalfølelse er ikke bekræftet. Der kan være andre elementer. Der nævnes bl.a. i litteraturen det forhold, at de deltagende studenter, kunne bære uniform, som de fik gratis. I øvrigt en flot uniform i mørkeblå klædestof, hvid vest og grå bukser. Og så måtte de gå med sabel. --- Man lærte nogle militære discipliner, men kom reelt ikke i kamp. De kom til at 'se på', hvordan de egentlige soldater skød fra Langelinie ud mod Admiral Nelsons 1200 kanoner og 9000 mand på deres skibe. Det var 2. april og skærtorsdag. Allerede samme dag blev der indgået våbenhvile, men flåden var tabt, og mange havde mistet livet.

Der er ikke noget der fortæller, at denne historiske begivenhed gjorde noget særligt indtryk på Frederik. Han havde den eksamen få dage efter, men fik ikke det resultat han havde ønsket sig. Han tillagde det 'denne våbenleg' som han udtrykker det. Herefter tog han hjem til Udby, hvor han blev til hen i juni, for at forberede den videre eksamen i oktober. Frederik trivedes ikke hjemme i Udby. Han længtes efter København. Han var dog ikke særlig optaget af forelæsninger på 'høresalen', men måtte jo tid efter anden vise sig her. Han fandt det som tidsspilde af sidde et par timer og høre på en forelæsning over en pensum, han selv kunne læse på et kvarter.

Det er på samme tid Frederik træffer Peter Nicolai Skougaard. Han udtrykker det selv sådan, at han fik en kammerat der 'ej som så mange andre opkom og forsvandt'. -- Det de havde fælles var litteraturen og oldtiden og middelalderen. Dette venskab kom til at betyde en del for Frederik.

Studiemæssigt foregår det med nogen slendrian. Men der foregår så meget andet, -- af betydning. Hen på året 1802 møder han sin ti år ældre fætter Henrich Steffens. Han har i nogle år boet i Jena i Tyskland, centret for den tyske 'højromantik'. Han holdte nogle vel besøgte forelæsninger hen på efteråret, som alle fik stor deltagelse. Kendte fra tiden deltog, bl.a. Blicher, Oehlenschläger og brødrene Mynster. I familien Bang hørte Frederik en del om ham. Henrich Steffens var én af de banebrydende i indførelsen af romantikken i Danmark.

I julen 1802 tager Frederik til Udby. Her holder han 2. Juledag en prædiken, såvel i Udby som i Ørslev. Prædiken handlede om 'medlidenhed' og han søgte at påvise elementer af 'virksomhed og almindelighed' som elementer af den sande 'medlidenhed'. Hvor meget landsbyernes menigheder fik ud af det, kan være tvivlsomt, men Frederik tror da selv de fik det. -- Men efter jul rejste han til Falster. Her besøgte han sin bror der var præst, men tog også på besøg hos én af familiens venner pastor Blicher i Gunslev. Det var en slægtning til St. Blicher. I anden sammenhæng har han mødt St. Blicher her, medens denne var huslærer på en nærliggende herregård Holgershåb. I Provst Blichers hjem var der fire døtre. Det var et gæstfrit hjem med stor frihed og munter tale. Frederik befandt sig godt i dette hjem. Han har senere skrevet således herom: **Var i denne Kreds jeg blevet, --- Gladere jeg havde levet.**

Af de fire døtre var der to der fik Frederiks opmærksomhed. Det var den 20 årige Marie og den kun 16 årlige Elisabeth (Lise). I løber af nogle få dage bliver Frederik meget forelsket i Marie. Som han selv skriver det, at '**nu følte jeg, at jeg havde et hjerte, der kunne slå varmt for en kvindelig skabning --**'. I slutningen af januar 1803 rejste han tilbage til København. Men dette kærlighedsforhold ændre sig gennem året. -- Maria bliver forlovet med en anden.

Nogen flittig student var Frederik ikke. Hans ambitioner gik i en anden retning. Han ville skrive. De første digte udviser ikke noget særligt godt grundlag eller talent om man vil. Det blev nordiske fortællinger og allerede i 1802 komedien 'Skoleholderen', som han i øvrigt forgæves søgte optaget på Det kgl. Teater. Det han skrev var uden egen personlighed, men præget af de digtere han havde studeret og var påvirket af. Men i oktober 1803, blev Frederik teologisk kandidat. Underligt, men eksperterne udlægger i litteraturen resultatet af eksamen forskelligt. I eet tilfælde forlyder det, at det kun var med betydelige vanskeligheder han fik den afsluttende eksamen. I et andet tilfælde står, at det var med 'førstekarakter'. Lad så være hvad det er, men uenigheden heri forekommer interessant og overraskende blandt eksperter.

Efter den mislykkede forelskelse med Marie Blicher, digter han flere ting om det at elske en kvinde. Han vil egentlig meget gerne nærme sig en kvinde, der ønsker hans tilnærmelse. Hvad han digter handler om Marie. Men nu er hun altså forlovet til anden side, og hvad så ? Der går nogle måneder ind i 1804. Han opholder sig i Udby, men er på besøg på Falster, hvor han bl.a. prædiker for broderen. Men han møder Lise Blicher, Maries yngre søster. Hun er imidlertid stadig meget ung, vel nu 17 år. Men der udvikler sig et følelsesmæssigt forhold, som senere får betydning.

Udsigten til et præsteembede var usikre for den kun 21 årige teolog. Hans ophold i Udby kedede ham. Han havde tanker om at skrive en disputats om Knud den Store, ligesom han havde visse planer om digtning omkring oldtidens og mytologiens verden. --- Men romantikkens indtræden i kulturen blomstrede også i Frederik. Han var ikke længere så bange for egne følelser som ovennævnte eksempler om Blichers piger beskriver. Han havde hidtil været knyttet til 'rationalismen' som tidligere omtalt. -- Der er nu en bevægelighed. Bl.a. fra en konkret begivenhed i august 1804, hvor et usædvanligt uvejr med voldsom regn satte ind.

Fra hans dagbogsoptegnelser skriver han selv herom. Det var den 21. August 1804 om morgenen omkring kl. 4. Han vågner ved en voldsom regn. --- Fire dage efter skriver han , '**at sluserne for alvor er sprængt**'. Hans tanker og reaktioner herpå, sættes i hans indre i relation til såvel '**syndfloden**' og '**skabelsen**' som beskrevet i gl. testamente. Denne oplevelse sættes i litteraturen i sammenhæng med den bevægelighed der i øvrigt foregår i ham, som et begyndende grundlag for den indre kamp der kommer til at fylde hele hans liv. **Frederik begynder at lade sig påvirke af følelser' og det følelsesmæssige**'.

Det er en ny situation i hans liv. Noget tyder på, han har været ret følelseskold. Ingen tvivl om, at han har været klodset i sin adfærd, og næppe har været nogen egentlig charmør. Jeg finder det nærliggende at trække nutidige betragtninger frem om børn og børns opvækst. Det at Frederik blev sendt bort fra hjemmet til fremmede i Thyregod allerede syv år gammel, må følelsesmæssigt have sat sine spor. Vi ved han havde hjemve, hvilket han selv omtaler i sine noter. 'Indeklemte følelser' kan man sige. En sandsynlighed jeg syntes skal med i betragtningerne, og som vurdering i mangt og meget i hans videre liv.

--- Men først sker der yderligere en følelsesmæssig historie. Det sker på Egeløkke på Langeland.

TIDEN PÅ EGELYKKE (1805 - 1808) --- og de efterfølgende to år i København

Egentlig var det en tilfældighed. Han var træt af at gå uvirksom i Udby. Frederik havde omtalt hans ønske om at blive huslærer et sted, dog helst i København. Han havde nævnt det til en bekendt fra studietiden. Det var så gået videre til andre. Der gik nogle måneder, da han en dag fik brev fra hans fætter Trojel. Oplysningen gik på at det var på Falster. Ikke lige hvad Frederik havde forstillet sig. Langt væk fra biblioteker og byen, men dog tæt på Pastor Blicher og hans datter Lise. Ved en nærmere kontakt viste det sig slet ikke at være Falster, men et endnu mere afsides sted, nemlig på Langeland. Men Frederik manglede penge, så et job måtte han have. Han skulle drøfte jobbet med en generals adjutant i København, så det var da overkommeligt at rejse efter det. Adjudanten havde en svoger, Kaptajn Carl Fr. Steensen-Leth, der søgte lærer til sin ti årige søn. Adjudanten så på den 'kejtede' 21 årige teolog, og havde ikke umiddelbart store forventninger. --- Så sagde han, at drengen også skulle lære fransk. Frederik kunne ikke tale fransk. Han var i øvrigt ikke særlig velfunderet i fremmedsprog. Hertil svarede Frederik: **'Ti år, så skal han vel lære dansk, før han skal lære fransk'**. Han var blevet oprevet over denne hovmodige overklasse, der ikke kunne holde sig til sit modersmål, og forventede nu at blive afvist. Han stillede dog det krav i så fald, at han fik rejsen godtgjort. Men det gik anderledes, adjudanten fandt Frederiks reaktion tiltalende, trods det noget særegne herved, men mente det måske netop kunne være en god ting hos svogeren på Egeløkke. --- I marts 1805 rejste Frederik til Egeløkke.

Den periode han fik på Egeløkke, forekommer meget central i og af betydning for Frederiks udvikling. Derfor også et særligt afsnit herom. Det blev en periode, hvor følelselivet virkelig blomstre i ham. Hvad der så er virkelighed eller blot forestillinger i hans eget jeg, må henstå. Men hans notater om tiden bære præg af lidenskabelig forelskelse i herregårds-fruen Constance. -- Store følelsesmæssige forvikling udspilles.

Stedet var anderledes smukt i forhold til hvad han tidligere havde set. Senere skriver han et digt om netop dette 'syn' i **'Strandbakken ved Egeløkke'** fra 1811. --- I virkeligheden var det et hjem med megen frisind. Nok var titlerne 'Deres nåde', men blev sjældent brugt. Omgangstonen med tjenestefolkene var efter datidens forhold meget afslappet og familiært. Det omtales at fruene havde en uddannelse, men ikke hvilke. Men hun var optaget af musik og sang, skrev digte og havde sans for æstetik. Sønnen hed Carl, og hun ønskede ham opdraget efter ideer herom af Rousseaus. Hun var meget optaget af det franske, og havde franske aner. Hun har næppe været mere end 27 år. Gik meget alene, når manden enten var på jagt eller til militære øvelser ved det Langelandske landeværn, ved hvilke han var kaptajn.

Det må have gået 'hårdt' til for Frederik i det første halve år. Hans dagbogsnotater fra denne periode, har han senere revet ud af dagbogen. Der er noget i hele det følelsesregister der udspilles, som har været særdeles voldsomt for ham. --- Har Constance spillet 'ping-pong' med Frederiks følelser, eller er det alene Frederiks egen indre 'optøning', der løber helt ud i det ekstreme. Constance var smuk. Frederik har måske for første gang i sit liv stået overfor en kvindeskikkelse der har kaldt på det inderste ideal i den unge mand, uden selv at være bevidst om 'fup eller fakta' i sine oplevelser heraf. Men stærkt har det været for ham.

Selv betegner han det som *'en ulykkelig betagelse af 'Tryllerinden'*. Han skriver selv i sin noter: *"Jeg kom her. Jeg læste i den hulde kvindes øje, og hvad var al verdens bøger mod det ? Hvad kunne jeg i dem få at vide, der var mig så kært som synet af hendes på mig med ømhed hvilende blik ? Hvad var læsning og tale mod tavs stirren på den hulde ? Det som den matte lampe er mod den strålende sol"*.

Det centrale her er at det var sådan for Frederik, --- og det skulle sikkert til i hans udvikling, -- hvis ikke for andet, så for at gøre ham til det han blev. 'Følelser og drømme' udvikledes i ham. Romantikerne formedes. Asatroens digter udviklede sig til kristendommens digter.

Den 6. Maj 1806 fremgår af dagbogen, at han havde været 'hidsig'. Han havde haft undervisning med sin elev og han skriver følgende: *'Opmærksomhed vist, og hukommelsen var tro. Dog blev jeg øjeblikkelig hidsig ved en ofte gentagen uagtsomhed ved nogle cifre. Det duer ikke, men jeg trøster mig ved, det er længe siden før, og skal - som jeg håber, vare længe til. Efter middagen: intet - 'min skyld'*". --- Frederik var gået fra undervisningen resten af dagen. Må antages igen at være en psykologisk reaktion, ud fra sine indre forandringer og frustrationer. Flere sider af dagbogen omkring dette, er som nævnt revet ud.

Der var 'gang i den' på alle måder. Fortryllende og fantastisk. Frederik var virkelig et 'levende' menneske. Hvad mon en nutidig psykologisk analyse af ham egentlig ville kunne fortælle. Ikke blot for at lære mere om Frederik, men for at lære 'af det'.

Meget andet fik betydning i hans tre år på Egeløkke. Han fik også tid til at læse en del. Han beskæftiger sig med såvel det tyske, franske som engelske litteratur endda på én gang. Fra det tyske især Schiller og Fichte. En bog af Fichte om bestemmelsen med mennesket fik en vis betydning. "Die Bestimmung des Menschen" med tre hovedafsnit: tvivl, viden og tro. --- Der skete mange ting og en stor udvikling var i gang, om hvilke han selv skriver : *"Jeg er blevet en ny skabning, og hele mit forhold til denne verden er forvandlet. Min ånd er for evigt lukket for forlegenhed, for uvished, tvivl og angst; mit hjerte for sorgen, angeren og begæret. Der er kun et, jeg ønsker at vide: hvad skal jeg gøre, og det ved jeg ufejlbarligt. Legemlige lidelser, smerte, sygdom kan jeg ikke undgå at 'føle', men de skal ikke 'bedrøve' mig. Døden er for mig alt andet end et onde; dødsstunden er fødselsstunden for et nyt, herligere liv"*.

Schillers *'Braut von Messina'*, inspirere ham til senere at skrive om *'Religion og Liturgi' (1807)*. Flere andre havde hans opmærksomhed i den tid, som senere fik betydning de efterfølgende udgivelser. Omkring mytologien og oldtidens kundskaber havde Oehlschlæger sin påvirkning. Der er Schellings betragtninger om 'det evige', der får Frederik til at udtrykke det sådan til en forening i gudernes verden, 'da Gud vandrede paa Jorden, da det Himmelske og Jordiske faldt sammen i en Idem. Her hviler Urtypen for alle Religioner, her får vi Svaret: *'Religion er det Endeliges Samfund med det Evige'*. -- Og videre *'Først med Jesus nedsteg 'religionen' atter til Jorden. Han er udtrykket for 'det eviges og Endeliges inderligste Forsoning'*. -- Frederik skriver dog flere artikler i denne periode om emner, der i virkeligheden kom til at optage ham hele livet, nemlig om *kirken, skolen og folket*. Det var om 'troen' Religion og liturgi 1806: 'oplysningen' om videnskabelighed 1807. 'Danskheden' bl.a. med udgangspunkt i edda-digtningen og asalæren fra 1806 og 07. Hans egne elementer der her udvikles, er reelt en del af den udvikling han kommer til at stå midt i, i samfundet omkring ham, men som er kontroversielt i tiden og eftertiden. --- Men grundlaget blev lagt i denne periode.

Det var en vanskelig periode, men på ingen måde 'tabt', nej tvært imod. Den blev væsentlig for det der kom til at stå omkring Frederik. --- Men det var ikke mindst vennen P.N. Skovgaard, der påvirkede Frederik til at 'rive sig løs' fra Egeløkke i april 1808. Der var imellem-tide udbrudt krig igen i 1807, bl.a. med slaget ved Sjællands Odde. Det påvirkede Frederik.

Med stærke påvirkninger og dybe 'sår i sjælen', der havde svært ved at læges, genså han 1. Maj 1808 igen København. Herom digtet: *Atter kom jeg tilbage, Axelstad igjen jer seer --*. Dog temmelig bombet. Men vennen Skougaard havde forladt København ved Frederiks ankomst, så han stod 'venneløs'. Det lykkedes ham imidlertid af få bolig på Valkendorfs Kollegium, tilmed som 'Alumnus' (studerende med understøttelse), og nu som kandidat og ung digter.

Som han selv skriver det i sine notater om 'hvorledes' det lod sig gøre, så '**gider jeg her ikke fortælle det**'. -- Det må så stå 'åbent'. -- Det fællesskab han her fik med unge studerende brød op for den 'isolation' han havde oplevet at være i. Blandt de venner han her fik på kollegiet var bl.a. den senere filosof F.C. Sibbern, der var meget optaget af Oehlschlæger, samt to nordmænd, den senere professor i græsk Georg Sverdrup og teologen Svend Hersleb. Han yndede at kalde disse venner for '**de kiære Ungersvende, i hvis Forsamling jeg blev Barn igjen**'. Her var Frederik i ca. to år 1808 til 1810. Han var bl.a. tilknyttet Schouboes Institut i København, hvor han havde påbegyndt en lærebog i verdenshistorie.

Det var i den periode hans nationale digtning blev til. Som eksempler på et par kendte digte kan nævnes indskriften på mindestenen på Sj. Oddes kirkegård: '**De Snekker mødtes i Kveld paa Hav**' og den berømte mindesang over Willemoes: '**Kommer hid, I Piger smaa**'.

Frederik var ved at få skabt et navn som oldtidsforsker og digter, med en række artikler og udgivelser. Han er på vej ind i en karriere der optog ham. Han havde forhåbninger om, at han sammen med Baggesen og datidens 'digerfyrste' Oehlschlæger, kunne have dannet et triumvirat af digtere som 'verdslige skribenter', herunder om oldtidsforskning o.m.a.. --- Netop da, sker der det, at forældrene beder ham komme hjem og være kapellan hos faderen. Den nu 76 år gamle far er syg, og magter ikke længere at klare embedet alene. Den 5. Marts 1810 skriver Frederik tilbage, at han bestemt ikke har lyst til det. Der følger herefter en livlig korrespondance hen over de kommende måneder. Han går dog op til den adgangsprædiken der hedder 'dimisprædiken'. Han består denne meget fint, men afviser fortsat, også da moderen skriver 'kraftfuldt og inderligt' til ham herom.

Processen fortsætter gennem det meste af året. Den indre kamp havde taget kræfterne af Frederik. Det var i december 1810. Der blev sendt bud efter hans onkel F. L. Bang, som kunne konstatere, at der ikke var tale om legemlig sygdom. -- Bang kørte Frederik til Udby, -- og et nyt kapitel i hans liv begynder. Frederiks aktuelle planer og ønsker er slukket. Han havde tabt sine kræfter psykisk. Årsager og sammenhæng 'står hen' i litteraturen. Den omtales dog flere steder som et religiøst opgør, med hans nyvundne romantisme, sat op mod det nedarvede ortodokse, samt opgør med sin hidtidige rationalisme. -- Min tolkning her er, at samvittighedskvaler overfor forældres situation og hans egne ønsker, hen over året havde sat sine spor. Det er min tolkning, at Frederik var et samvittighedsfuldt og ansvarsbevidst menneske, ikke mindst i en sammenhæng som denne. Han havde ladet sin 'dimisprædiken' offentliggøre, hvilket gav stærke reaktioner og kritik. -- Og så er alt det andet kommet oveni. -- Nu skal han tage stilling. -- Det er som et 'Ragnarok' i hans liv. --- Et nyt liv og ny verden begynder for ham.

FREDERIK I UDBY (1810 - 1813).

Efter en række forviklinger i bestræbelserne på at blive hjælpepræst for sin far, for at denne kunne forblive i sit embede, blev Frederik dog udnævnt til Kapellan den 3. maj 1811. Hen på efteråret 1811 tyder det på, at Frederik er ved at have genvundet sine kræfter. Han har fået kontakt med Marie Blicher. Nu som en god ven, idet hun er blevet gift med præsten i Olstrup Poul Glahn. Her mødte han igen Lise, der nu var blevet 24 år. Frederik sender et frierbrev på hendes fødselsdag i september. Men svaret herpå bliver givet af søsteren Marie. Svaret er positivt, og Frederik skriver straks til flere af sine venner og til forældrene, at han nu er forlovet med Lise Blicher. Sådan forgik det.

Frederiks prædikener som kapellan er præget af vækkelsesprædikener, med moralisering og religiøs lidenskab. Det er bl.a. med udfald mod den menneskelige natur, om djævelskab etc.. Reelt stærkt præget af pietistiske tankesæt. --- Det er en stridsmand der står på prædikestolen. Han engagerede sig stærkt om konfirmationen og dens forberedelse. Alt hvad han havde med at gøre, var med største engagement. -- Således også det litterære arbejde.

Men noget af det han havde skrevet tidligere, blev revideret og tilpasset de religiøse betragtninger der prægede ham nu. Men der blev også skrevet mange nye digte. Det blev til en hel del, som især dækkede tiden på Egeløkke, tiden efter i København på Valkendorf, krisen, den nye sjælefred, og forlovelsen. --- Men historieskrivningen, især om middelalderen, blev heller ikke glemt. Han læste Kotzebues 'Historie af Preussen'. Den satte tanker igang i ham om at 'reformere'. Han blev i øvrigt optaget af en sammenhæng mellem religion og historie, hvilket førte til en række digte, bl.a. om korstogene. Det blev bl.a. til '*Idunna*', '*Nytårsnat*', '*Saga*' m.fl., der udkom ved juletid 1811.

Midt i den kristne religiøse bevægelighed Frederik befandt sig i, skrev han samtidig om de nordiske guder, dem der i kristendommen hedder 'hedningeguder'. I '*Saga*' omhandles digte om 'Norners' og 'Asers' kamp. '*Norner er i nordisk mytologi tre skæbnegudinder Urd, Verdandi og Skuld, der råder over menneskets skæbne og livsglæde, og sørger for at det hellige træ ikke går ud. -- 'Aser' er en gruppe gode guder med hjemsted i Asgaard. Aser er bl.a. Odin, Thor og Balder.* --- Der sker umådelig meget på dette tidspunkt, og tilmed meget bredt favnende. Han tager også fat på den historieskrivning han havde påbegyndt ved Schouboes Institut i København, men nu med den drejning, at skulle være et middel til kristelig forkyndelse. ***Det er her hans 'ide' el. 'tese' om man vil, træder frem om, at historiens forløb er præget af folkenes forhold til Kristus-troen.***

I efteråret 1811 sker yderligere betydelige ting. Frederik er ved at have styr på sig selv, og livet kan gå videre. Han er selv meget i tvivl om, hvorvidt den ulykkelige periode skulle betragtes som en sindslidelse (depression) eller som hans far kaldte det og selv kendte til, at det var '*anfægtelser*', ***det vi i dag vil kalde 'eksistentiel krise'***. I litteraturen går man let henover om det er det ene eller det andet, eller begge dele. Den betragtning deler jeg ikke, selvom det kan være vanskeligt i dag at afgøre. ***Jeg ser en 'kvalitativ' forskel heri som menneske.*** Kort sagt efterlader jeg mig den antagelse, at Frederik gennem hele livet bar på oplevelsen af '*eksistensens mærkværdighed*'. Det kan give kriser og 'anfægtelser' --- psykologiske påvirkninger, der let kan betragtes som 'sygelige'. --- I så fald kan vi også bruge Frederik som et eksempel i menneskelivet, nemlig til stadighed at '*tænke over eksistensen*'.

På nogle områder har Frederik overvundet sin krise og kommet styrket ud af den. Et element skal nævnes. ***Hans egocentriske egenkærlighed er nok 'bøjet'. Men hans 'hovmod' er ikke.*** Måske tværtimod. Han står netop her med den oplevelse, at det ikke er ham selv han kæmper for, men 'for Gud', og oplever at 'have ret'. -- Den holdning giver mange problemer, og kommer også til at præge resten af Frederiks liv. Der bliver ingen kompromisser. Hans 'virkelighed' bliver hans 'sandhed'.

Frederiks profil dannes.

Frederik møder J. P. Mynster, præst i Spjellerup, senere præst ved Vor Frue Kirke i København og dernæst senere Biskop over Sjælland. Mynster blev gennem livet Frederiks store modstander. Sammenhængen heri er, at Mynster havde udgivet en prædikenudgivelse, som Frederik ikke syntes om indholdet i. En dag i 1811 red Frederik de ca. 5 mils vej til Spjellerup. -- Mødet blev en virkelig fiasko. De to teologer kunne ikke finde hinanden, hverken menneskeligt eller teologisk. Mynster var en meget kultiveret og dannet person, --- det var Frederik ikke. -- Frederik har sikkert været meget direkte i sine kritiske betragtninger, på en måde der ikke passede ind i Mynsters profil. ---- Det var uheldigt for Frederik, ikke mindst i den sammenhæng, at Mynster senere blev biskop. ---

Frederik fulgte Mynsters virke på afstand. Der er i tiden en del teologisk diskussion. Frederik kunne lide når nogen gik imod Mynsters opfattelser. Der blev heri nogle brevudvekslinger mellem de to. Heri havde Frederik bl.a. citeret andres udsagn. Mynster svare hertil noget jeg finder skal nævnes her. Som uddrag heraf, "***--- at der altså kommer folk i kirke, ikke for at høre Guds ord og bære over med præstens, men for at dømme og rapportere***", og ***føjer så yderligere til "Da De dybt fra Norden vendte tilbage til kristendommen, stod Deres overbevisning straks fuldfærdig, og om enhver genstand syntes Deres tale straks beredt til at ytre sig uden betænkning.***

-- Og Mynster føjer til som kommentar til Frederiks tekster som ***"halvt hovmodige og halvt mismodige og helt umodne: Kan da mit kristelige sind mistænkes, fordi jeg ikke har lyst at forene mine bestræbelser med sådanne ?"***

En hård salut mod Frederik. Men efter min bedste vurdering heraf, særdeles rammende omkring Frederiks profil, måske ikke blot på den aktuelle tid, men i meget af hans liv. --- Frederiks religiøse holdning, var for ham en 'sandhed', uden respekt for andres opfattelse, tilmed i virkeligheden meget ortodoks i religiøs oplevelse. Men det ser vi mere på hen ad vejen.

Frederik mangler 'indfølelse', eller måske blot manglende vilje hertil. --- Men dette bekendtskab gik sig en tur, til stor skade for Frederik.

Bedre gik det ikke med en anden af tidens betydelige personer Adam Oehlenschläger. I et brev af 23. Juni 1812, langer Frederik ud efter Oehlenschläger på flere måder i hans seneste udgivelser, herunder bl.a., at Frederik mener at se, at Oehlenschläger i sine seneste værker 'ikke er så kristen, som tidligere'. Efter summen af indholdet i brevet svare Oehlenschläger ham: ***"Efter denne vekselvise forklaring skulle jeg næppe tro, vi to havde meget mere at sige hinanden. Måske vi om nogle år tales ved igen. I den tid ønsker jeg Dem helsen og sundhed såvel på sjæl som på legeme. ---"***.

Nu havde Frederik tabt muligheden for kontakt med to meget indflydelsesrige personer. Men det skulle blive værre endnu. I december 1812 udgav han hans ***'Verdens-krønike'***. Et noget specielt værk der var længe under vejs. Første del er viderebygget på en historiebog han skrev til eleverne, da han var tilknyttet Schouboes Institut. Det videre er skrevet efter hans krise i 1810.

Det er skrevet meget forvirret. Han skriver om ***'Guds styrelse'*** og ***'Guds husholdning'*** der råder over rigernes og deres overhoveders opkomst og forfald. Således ***'at ethvert forks bedrift må have været og blive en frugt af dets tro, hvilket enhver 'retsindig' let overbevise sig om'***. --- Men i slutningen af bogen går han til meget 'skråsikre' bibelske domme over personer, der var i live, da bogen udkom.

Første del handler om skabelsen. Anden del om tiden fra de ældste riger og til Kristi fødsel.. Tredje del om korstogene og fjerde del til Luther. --- Femte del skulle efter overskriften handle om tiden efter Luther frem til Sydamerikas opstand i 1811. --- Men der må have været en forvirring, for afsnittet kom til at handle om hans 'berygtede domme' over kendte danskere. Herunder de forfattere han som ung holdt meget af.

Ingen gik Frederiks 'dom' forbi. Han lagde sig ud med alle. Men som litteraturen udtrykker det, 'læserne kunne lide det'. --- Jeg mangler jeg en forklaring, for Frederiks adfærd er af en karakter, som forekommer mig sådan, at ethvert menneske burde tage afstand herfra. Frederiks religiøse standpunkt er for mig at se, mere af 'følelsesmæssig' karakter, end af teologisk fundering. --- En mulig forklaring på lægmandens oplevelse heraf kan være, at vi befinder os i en periode, hvor vi stadig har eftervirkningerne af pietismens stærke følelsesmæssige oplevelser af kristendommen.

Der kan nævnes en række navngivne personer, der alle fik en hård 'dom'. Således som ovenfor omtalt Oehlenschläger, men desuden hans onkel biskop Balle, hans gode og nære ven fra ungdommen T. C. Bruun, der var Rahbek, Teologiprofessor Jens Møller, som udtrykker det sådan i en artikel i Dansk Litteraturlidende, at det værk han her kommenterede ***"har alle de egenskaber som gør skønskrifter til læserpøbelens kæreste underholdning"*** og at ***"hr. Grundtvig havde vist en adfærd, der sømmede sig snarere for en kåd dreng end for en kristelig religionslærer"***. --- Så også Jens Møller fik sin 'dom'.

Men også Anders Sandøe Ørsted og broderen H.C. Ørsted fik deres 'dom' usødet. I et brev fra Anders Ørsted til broderen udtrykkes det sådan om Frederik, ***"Dette menneskes ufornuft og smagløshed har ingen grænser. Den menneskelige fornufts største og ædleste produkter tillader han sig at behandle med hån, uden at kende det mindste dertil"***.

Men endnu én af hans nære venner skal med i denne sammenhæng, nemlig Chr. Molbech. Det endelige brud blev efter udgivelsen af 'Verdens-krøniken'. En måske ret rammende kommentar lyser i et brev fra Molbech: *"Du har villet og vil 'dømme' den hele verden, og du syntes derved mere og mere at tabe kærligheden. Det standpunkt hvorpå du har sat dig, ikke som historiens fortæller, men som dens 'dommer', måtte nødvendig føre dig til hovmod"*.

Frederiks svar skal være afrundingen af denne del. Frederik blev meget vred og skrev tilbage: *"Tror du virkelig, at den tone klæder dig godt, tror du virkelig, at du kan overse mig i ånd? Jeg må tilråbe dig med dine egne ord: tag dig i agt, at du ikke mener der er mere i dig end der er! Nej, Kære Molbech! Så jeg blot kraften, da ville din opposition være mig såre ligegyldig; men det bekymrer mig, at vort venskab brydes, og endnu mere at du vil træde i kamp med sandheden"*.

Vi står nok her med det der mest af alt tegner 'karakteren' af Frederik. I hans egen verden ejer han "S A N H E D E N", og --- ingen andre gør det.

FADERENS DØD -- og en ny verden må skabes

Midt i alt dette med skandalerne og fjendskaberne, blev hans far syg. I faderens sidste tid læste Frederik højt for faderen af sit seneste arbejde, 'Roskilde-rim'. Et langt 'kvad' om Danmarks krønike, især knyttet til Roskilde by og dens domkirke, fra reformationen og fremefter. Det første der er skrevet, mangler sammenhæng. Meget er unklart og andet uden rigtighed. Frederik foretog efterfølgende en del rettelser heraf og gav det betegnelsen 'Roskilde-saga'.

Faderen Johan Grundtvig døde den 5. Januar 1813. Frederik er forvirret. Han glemte som én af hans pligter, at skrive i ministerialbogen for Udby sogn om faderens dødsfald. Som han selv skriver det senere: *"Den usædvanlighed at skrive om præster i kirkebogen har gjort, at jeg glemte i rette tid at anmærke min salig faders død"*. ----

Det blev ikke blot tabet af faderen, det blev også tabet af bolig og arbejde. Frederik ville gerne have fortsat som præst i Udby, og hans gamle mor ikke mindst. Men embedet var større end hvad han kunne forvente at få. Han blev af Amtsprovst Bøgh anbefalet at søge det lidt mindre sogn i Præstø. Det var dog ikke et embede for Frederik. Moderen flyttede til Præstø, idet hun her havde en del bekendte. Men Frederik skriver i sin dagbog følgende:

"Den 27. Oktober udflyttede jeg tillige med min moder af Udby Præstegård, og har nu slet intet sted som jeg kan kalde mit hjem på jorden". --- Dog flyttede Frederik sammen med sin forlovede Lise ind i sin svigermors Provstinde Blichers store lejlighed på hjørnet af Store Strandstræde og Garnesionspladsen i København.

Vi er således i 1813. Napoleonskrigene har også ramt os. Vi stod på den forkerte side. Det blev englænderne der angreb os, og 'vi' som Napoleons sidste støtter, før hans endeligt ved Waterloo. Sejren blev sikret af én af Napoleons tidligere generaler, den svenske Bernadotte, der netop fra sin tidligere tilknytning som general for Napoleon, kendte til Napoleons strategier. -- Nød og elendighed havde ødelagt vort lands økonomi. Staten gik bankerot netop i 1813. Sverige stod som sejrherre. Ved den endelige fred mister vi Norge til Sverige. --- Vi var økonomisk og åndeligt knust. Selvtilliden var væk.

Det er imidlertid ofte sådan, at når en nation taber alt, bl.a. efter en krig, så bliver det et fælles grundlag at samles på. At stå sammen om det der er tilbage. Således f.eks. Den fælles kultur. --- Det vil jeg føje til her, at det anser jeg som et grundlag for den åndsbevægelse der virkelig bredte sig i landet, såvel i litteraturen som i kunstens verden. Der hengår mere en 25 år før landet kommer økonomisk på fode. Men åndslivet udvikler sig stærkt. Det blev således til det vi i dag kalder *'Guldalderen'*. --

Men tilbage til Frederik. Han er i denne periode meget uligevægtig og overspændt. Han taler meget om vor nations åndelige undergang. Han udtrykker det bl.a. sådan: **"Det er os selv, - det er vor vantro vi har at frygte, -- det er den som vil ødelægge os"**. Tingenes tilstand skrues meget stærkt op. Som han så det, ville det 'gå ad helvede til' med fædrelandet'. Frederik var ensom og isoleret

I 1814 deltog Frederik i et landemøde. En kirkelig forsamling af sjællandske præster, provster, stiftamtmand og biskopper. -- Her ville han holde en tale. Man prøvede at hindre ham heri, men fik dog adgang til det. Han ville tale om **'Polemik og tolerance'**. Det blev dog ikke til megen tolerance. **Det blev til en sønderlemmende kritik af de tilstedeværende præster med bl.a. kritik af det de prædikede, at det ikke er kristendom, men 'løgn og tant'** Med citat heraf: **" Dersom ej det danske præsteskab oprejser sig til kamp for ordet og for troen, da er der ingen kristen kirke i Danmark mere !"**.

Biskop Mynter, på tidspunkt biskop i København, vidste ikke hvad han skulle stille op. De krævede talen udleveret og det trak op til en affære, der kunne blive langt værre end ved hans dimisprædiken i sin tid. Man valgte dog at undlade gøre det til 'en sag', men med en advarsel om, at hvis det gentog sig på lignende vis, ville det få alvorlige følger.

Frederik havde hidtil haft adgang til flere prædikestole under hans nuværende ophold i København. Men nu var det slut. Dog omtales Frederiksberg Kirke som en undtagelse. -- Frederik afholder sig dog ikke fra at søge embede ved Garnisons kirken, men det blev afvist på grund af modstand imod ham. Han blev derimod anbefalet at søge embede ude i provinsen. Men Frederiks hovmod var ikke til det. Han udtalte, at hvis ikke han kunne få den ansøgte kapellan stilling, så nødtes han til at forlade fædrelandet.

Intet embede, men heller ikke nogen 'flugt' bort fra fædrelandet. I julen 1815 fik han lov at prædike i Frederiksberg kirke. Tonen var som tidligere, men efter prædiken erklærede han 'højtideligt', at han efter denne hellige jule- og nytårsdag, ikke ville betræde nogen prædikestol i hovedstaden, og ej heller ville udøve nogen præstelig opgave.

I begyndelsen af 1816 stod Frederik med tab af alt. Dog han lever og har fortsat sin Lise. -- Dernæst sin kristne tro uanfægtet, med den absolutte opfattelse, at han og kun han har 'sandheden'. --- Selv udtaler han, at han må begynde på noget helt nyt, som det er citeret. **"eller jeg har levet"**. Frederik er nu 33 år.

Selv har han kaldt perioden fra 1815 til 1821 for sit **'Vintersæde i studerekammeret'**. Frederik tog igen fat på sine historiske arbejder og ikke mindst oversættelser af historiske værker. Mange har i eftertiden undret sig over, hvad Frederik levede af i de første år i denne periode. Han opbyggede dog også en ikke uvæsentlig gæld på 2000 rigsdaler. Men i 1818 opnåede han at få en årlig kongelig bevilling på 600 rigsdaler af Frederik den 6., som understøttelse til hans studier i Nordens historie. Om end det ikke var noget stort beløb at leve for, giftede han sig dog samme år med Lise Blicher. Brylluppet blev holdt den 12. August 1818 i Olstrup kirke, forestået af Frederiks bror Otto.

Han havde haft egen lejlighed i Kronprinsensgade. Ikke særlig stor, og i en periode måtte han af økonomiske grunde udleje et værelse til et ungt par med et lille barn. I øvrigt flyttede hans svigermor provstinde Blicher senere ind i denne lejlighed. -- Men ved giftermålet med Lise, flyttede de nu til Løngangsstræde lige overfor Vartov. Det var trangt, og engang Ingemann besøgte ham her, skulle Ingemann have spurgt, 'når du skal sidde der og skrive, må du vel sætte stolen i det andet værelse'.

Frederik søgte embede mange steder, ligesom universitetsstillinger i såvel København som i Norge. Men alt uden resultat. --- Men der blev arbejdet med såvel digtning som historieskrivning og oversættelser, bl.a. Snorre Sturlassons nordiske heltedigte. Desuden af Saxos Danmarks Krønike fra latin til dansk. Disse arbejder forelå færdige i 1823, dog uden særlig synlig interesse fra omgivelserne.

I perioden 1816 til 1819, udgav han et enmandstidsskrift der hed *'Dannevirke'*. Det var emner om menneskelivet i kunst, videnskab, historie og digtning, såvel i prosa som i digte. Herfra kender vi stadig en række digte som bl.a. 'Danmark ! dejligst vang og vænge', 'Sol er oppe' og 'Påskeblomst, hvad vil du her. --- 'Dannevirke' solgte imidlertid ikke særlig godt og til sidst lod han den indgå.

Fra Lises onkel professor Carl Otto findes en erindring fra ham om Frederik i denne periode. Heraf fremgår, at enhver i familien frygtede at sige Frederik imod, da han ellers blev meget heftig og strengt og hidsigt ville forsvare hvad han selv tidligere havde sagt. Der omtales megen kritik af den måde han levede på. Det var en meget uregelmæssig livsform og han ville ikke forstyrres på nogen måde. Han passede ikke måltiderne, og kunne lade maden stå den halve dag. Søvn passede han heller ikke. Var han midt i et arbejde fortsatte han til han faldt i søvn, måske endda i sin stol. Familie kredsen kedede ham omtales det, og ønskede ikke at deltage i den for ham 'trivielle konversation'.

Perioden bragte stridigheder, men også nye venskaber. Frederik havde mødt den varme og milde B. S. Ingemann. De var to absolutte modsætninger, men fandt 'behag' ved hinanden. Frederik var stadig den store klodsede person med en tung bevægelse, og stærke ansigtsudtryk. Jo et billede af den hidtidige stridsmand stod stadig klart.

Stridighederne undlod han heller ikke at lade ligge. I 1816 havde J. L. Heiberg udgivet et skrift 'Julespøg og nytårsløjer'. Heri havde Heiberg groft angrebet Ingemann. Frederik gik 'selvfølgelig' til angreb herpå i sit blad 'Dannevirke'. Det gav ballade. Heiberg var dengang 25 år, og særdeles oplagt til 'nytårsløjer'. Men Frederiks form og stil var overstadig og kåd som det vi tidligere har mødt fra ham. Meget mudderkastning, men Ingemann blev Frederiks ven. -- Senere blandede han sig i en strid mellem Baggesen og Oehlenschläger. Frederik støttede Baggesen, der senere opsøgte Frederik, og kyssede ham som tak for støtten.

Men kampen for et præsteembede fortsatte nærmest desperat, men uden resultat. Han var nået til at tilbyde sig 'gratis' ved en ansøgning ved Frelsers Kirke på Christianshavn. Men uden held. --- Men så sker det helt utrolige, at kongen uden Frederiks ansøgning bevilger ham præsteembede i Præstø. og Skibbinge. Hvem havde mon talt hans sag ? -- Men mere overrasket blev han, da han samtidig blev indbudt til at holde gudstjeneste ved hoffet. Det var dronningen der havde ønsket at høre ham. --- Således dog en situation med 'æren' i behold. Palmesøndag 1821 blev han indsat i sit embede. *'Vintersædet i studerekammeret' eller 'Bogormetiden' om man vil, var slut. --- Endnu et nyt kapitel i hans liv kunne begynde.*

TILBAGE TIL 'PRÆSTESTAND' (1821-25) -- og endnu en ny udvikling.

Frederik stod igen i en kirke. Der omtales ikke at han flyttede ind i en præstegård, men alene at han måtte leje sig ind i en bolig hos den lokale bager i Præstø. Det var beskedne forhold og en et beskedent embede. Men Han kastede sig med stor energi ud i arbejdet, og fortsatte hvor han slap i Udby for år tilbage. Der var ikke mange nye tanker i hans prædikener, men der var en entusiasme fra begyndelsen. Som tidligere greb han stærkt om konfirmationsforberedelsen. Mange salmer måtte læres udenad. Han kunne ved en sådan konfirmation tale meget følelsesladet, så alle i kirken blev grebet af 'bevægelse'. Ikke et øje var tørt som det omtales herom. --- I øvrigt blev Lise og Frederiks ældste søn Johan, født medens de var i Præstø. --- Frederiks mor havde jo bosat sig i Præstø, og havde den glæde at have sin søn som præst i sit sidste leveår.

Men entusiasmen ebbede ud, selvom Frederik fortsat var den Lutherske fortaler, der prædikede om fordomme og formaninger, som om tilhørerne aldrig havde hørt det før. Frederik arbejde fortsat med oversættelser af Snorre og Saxo, hvis sidste arbejder nok var tungt stof, og næppe heller fremmede engagementet i ham. Frederik følte sig mere og mere utilfreds med sit virke i Præstø. --- Han ønskede sig tilbage til København.

Sognepræsten i Vor Frelser Kirke på Christianshavn var død. Den 20. August 1822 ansøger han kongen om et kapellani ved enten Trinitatis eller Vor Frelser Kirke. I oktober samme år tager han til København og får foretræde for kongen. Kongen var meget 'nådig' som det udtrykkes, men kunne blot udtale, at Frederik ikke stod øverst på listen. Nå ja, det skal med. Biskop Mynter havde ønsket et af jobbene til sin søn. Og kirken lå i provst H. G. Clausens provsti. Netop den Clausen der stod i spidsen for den megen kritik af Frederiks dimisprædiken. --- Men kongen var 'enevældig', og hvordan det det end gik til, så fik Frederik embedet som residerende kapellan ved Vor Frelser kirke. Til embedet hørte en meget smuk og stor præstebolig.

Men ---- Frederik brød sig ikke om sin menighed. Som han selv skriver det, '**Jeg fandt dog snart stillingen der, med altergang i flæng og med fraskiltes vielse, hartad utålelig, ---**'. Han gjorde ikke meget ud af sit arbejde som præst her. Frederik var heller ikke til 'sjælesorg'. Han manglede stadig færdiggørelsen af arbejderne om Nordens oldtid. Han var ligesom kørt fast i det. Et meget stort arbejde hen over flere år, manglede sin afslutning og færdiggørelse. Men færdig blev han dog, men straks begyndte han på 'Nordens Historie'. Frederik var utrolig arbejdsom. Han arbejdede altid og hele tiden.

Nok var Frederik en ortodoks Luthersk bibeltro kristen, men --- langsomt begynder en fravigelse fra hans oprindelige tro på 'sandheden' i hvert et skrevet ord i biblen. Det begynder med at skelne mellem det gamle og nye testamente. Han tillægger Jesu ord og apostlenes gerninger som 'sande', medens 'andet' umærket blot kan være 'billedligt'. --- Senere begynder han at tale om 'ånden' mere end om 'det skrevne ord'. Han lader sig i øvrigt inspirere af en ikke særlig kendt kirkelig person, især kendt fra den Katolske kirke, der fejre ham som martyr den 28. Juni. Det var Irenæus (år 130-202). I virkeligheden var det i forbindelse med 'rationalisternes' (kendt fra Frederiks unge dage) modstand imod Irenæus, samt fra Schrøcks kirkehistorie, der førte Frederik frem til hans efterskrifter. -- Der sker nu en forandring, der får en endnu større betydning i tiden der følger.

I årene 1823 og 24, tumlede Frederik med planen om et stort forsvarsdigt om kristendommen. Han var netop i 'nye' bevægelser omkring sin religiøse opfattelse. I 1824 udgav han '**Nyårs-morgen**'. Det er en stor samling af digte, omfattende og vanskelige. Som det udtrykkes 'Et dunkelt og storladent vær, der står helt alene i vor litteratur'. Det fylder 100 sider, med 312 vers hver af 11 linier. -- Ingen ville udgive det. Professor S.J. Stensen fra Universitetet i Kristiania skriver: '**Jeg forstår ikkun såre lidet af denne bog, ---- Det forekommer mig ikke alene uhensigtsmæssigt, men endog virkelig urigtigt, at udgive bøger som man selv skønner at være af en sådan beskaffenhed, at de aller fleste ikke er i stand til at forstå dem**'. --- Resultatet blev, at Frederik selv måtte udgive, som han udtrykker det, 'selv af min fattigdom måtte bekoste dets udgivelse'. Der kom kun én anmeldelse i et ubetydeligt blad.

Ligeledes i 1824 udkommer en anden digtsamling '**De levendes land**'. Det er antagelig blevet skrevet i begyndelsen af året. Heri gør han kærligheden til selve livets kilde, som den kraft der kan forbinde det guddommelige med det jordiske. Som han udtrykker det i en verselinie:

**Mit Land, siger Livet, er Himmel og Jord,
Hvor Kiærlighed boer !**

Det er to store arbejder, med en samling sprudlende digte, hvoraf meget er blevet sagt og sunget i eftertiden.

Men i øvrigt forløb året 1824 roligt for Frederik og Lise. Hen på efteråret føder Lise endnu en søn, der får navnet Svend Hersleb Grundtvig, opkaldt efter en god norsk ven. Johan er nu to et halvt år. -- Resten af året forløb roligt i familiens regi. -- Det er i øvrigt ved juletid dette år, at Frederik skriver salmen 'Velkommen igen, Guds engle små'.

Men noget var i gærde. I 1825 står Frederik med den '**mageløse opdagelse**'. -- Endnu en ny teologisk og religiøs erkendelse, men vel nok begyndelsen til den erkendelse, der kommer til at 'tegne' Frederiks kirkesyn i eftertiden. ---

Der stod en løbende strid på den tid, mellem Den Lutherske kristentro, med det skrevne ord som 'sandhed' og den nyere bevægelse bygget på fornuften og det forståelige, nemlig 'rationalismen', med den unge professor H. N. Clausen, søn af provst H. G. Clausen, Frederiks nuværende provst.

Frederik sætter nu tvivl ved det skrevne ords rigtighed i alle dets sammenhænge. Det havde jo hidtil været hans 'absolutte sandhed', at lægge hovedvægten på det 'skrevne ord'. --- Men 'det nye' er, at finde frem til at trosbekendelsen er det centrale element i kristendommen, og desuden at han nu lægger vægten på 'sakramenterne' (ceremonierne), d.v.s dåb, nadver etc. Ud fra, at der med de 'synlige' handlinger forbindes noget 'usynligt'.

De skal være et samlingspunkt i menighedens liv, ved at forbinde ånd og legeme.. Det udtrykkes sådan, at hvad der begyndes i dåben, fuldendes i nadveren. Menighedens liv bliver noget centralt. --- Dette som grundelementerne i det der nu kommer til at præge Frederiks udvikling og fremtid. --- Forskere har sat dato på denne 'mageløse opdagelse' nemlig i en prædiken den 31. Juli 1825.

Frederik havde gennem den seneste forløbne periode, fået 'venner' i den teologiske verden, netop ud fra sit mangeårige Lutherske syn. Da præsterne Rubelbach og Lindberg, der i øvrigt begge var funderet i den ortodokse Lutherske kristendom, ville tage kampen op mod de nyere strømning som bl.a. 'rationalismen', henvendte de sig til Frederik, for at få ham som medudgiver af et 'Teologisk månedsskrift'. Det blev fra 1825 til 1828.

'Rationalismen' havde på dette tidspunkt givet en modreaktion en del steder. Mange savnede den følelsesbetonede forkyndelse. Nye religiøse bevægelse opstod omkring i landet, bl.a. med lægprædikanter. Frederik brød sig ikke om disse 'missionske' bevægelser, men efter en række alvorlige angreb imod disse folk fra officiel side, bl.a. ud fra gamle forordning, hvor noget sådan var forbudt, forsvarede Frederik dog deres ret til at dyrke deres opfattelse, uden indgriben.

Frederiks nye 'opdagelse' var et stærkt argument mod 'rationalisterne'. Da H. N. Clausen udgav sin 850 siders bog om hans '**Katolismens og protestantismens kirkeforfatning, lære og ritus**', tog Frederik til genmæle overfor udgiveren. Det hed '**Kirkens genmæle**'. Det var efter datidens normer injurierende, og H. N. Clausen indstævnedes Frederik.

Det blev et skæbnesvangert forløb. Gamle 'fjender' samledes. Kongen kunne ikke hjælpe Frederik denne gang, men overlod alene sagen til Biskop Mynter. Der var imidlertid ingen nåde. Den 10. april 1826 blev der afgivet kendelse om, at sagen ikke kunne afvises, og at Frederik blev tiltalt for injurierende udtalelser. Frederik var klar over han ville blive dømt. -- den 14. Maj, der var pinsedag, skulle tusindåret for kristendommens indførelse holdes. Det var væsentligt for Frederik at markere en sådan historisk dag. Til dagen havde Frederik digtet nogle nye salmer, idet han ikke fandt at der var passende salmer til dagen i den ordinære godkendte salmebog. --- Nu brød en ny sag ud i lys lue. Det var fra provst H. G. Clausen der i øvrigt fik biskop Mynter til at indbringe sagen for Kancelliet. Der måtte ikke synges uautoriserede salmer. I anklagen står bl.a. '**De (altså Frederiks salmer) har ikke den egenskab som bør ventes af salmer. Den første har end ikke engang en bekendt melodi, og alle indeholder dels uforståelige, dels smagløse steder**'.

Én af disse salmer var '**Den signede dag med fryd vi ser**', som i øvrigt allerede samme år fik musik af Weyse. --- Men Frederik havde set sin skæbne, og allerede indgivet afskedsbegæring til kongen, og med et eksemplar til Biskop Mynter. Frederik var meget bevæget da han overrakte ansøgningen til Mynter. Frederik blev overtalt til foreløbig at tage imod en sygeorlov, hvilket Frederik tog imod.

Dommen faldt imidlertid først den 30. Oktober 1825. Efter gamle retsregler, kunne en person dømt som her, foruden at betale sagens omkostninger og en bøde, ikke længere opretholde sin ret til frit at skrive og udgive skrifter, uden Politimesterens godkendelse. **Frederik var blevet pålagt 'censur'**. --- Frederik stod nu igen uden embede. At ernære sig ved sin 'pen' var ikke mulig nu med 'censur'. ---

UNDER CENSUR (1825-39), --- frem til Vartov-tiden

Der hengik et par år, hvor alt dog tyder på, at Frederik havde opretholdt kongens bevilling til historiske arbejder på 600 rdl. årligt. I maj 1828 ansøgte han imidlertid kongen om understøttelse til en rejse til England, hvor han ville undersøge gamle håndskrifter med relation til Nordens historie. Det blev afslag begrundet i, at årets midler til et sådan formål var brugt. Et år senere i marts 1829 fik han bevilget 2000 rdl. til den videnskabelige rejse. --- Det blev en rejse med et indhold af meget andet end blot historiske skrifter, men hvis resultater først viste sig langt senere. --- Han foretog i alt tre rejser til London i de efterfølgende to år.

Den 3. maj 1829 stævner Frederik ud fra København med sejlskib. Han nåede først London den 16. Maj. Ensom og fremmed stod han i den store stad. Men rejsen var planlagt og kontakter var skabt forud, så allerede dagen efter blev han kontaktet af personer han havde haft forbindelse med. -- Han begyndte straks sine arbejder, med at samle stof til sit forehavende. Købte mange bøger og læste en del håndskrifter bl.a. på Britisk Museum. --- I september kom han hjem, med henblik på bearbejdelse af det han havde samlet, og blev hjemme vinteren over. Til præsten og vennen P.A. Fenger, skrev Frederik ved sin hjemkomst følgende: **'Hvad jeg har gennemgået med mig selv i den kolde, døde, uhyre verdensby, lader sig ikke beskrive'**. --- Jo, London var en ganske anden verden end København. Hans hjemby var træt og halvdød. Men London var en levende stad, i et samfund med meget stor udvikling, industrielt og som søfartsnation. -- Men samtidig med en udvikling af store sociale forskelle og levevilkår. En 'arbejderstand' var ved at udvikles, bl.a. med industriarbejdere og minearbejdere og tilmed med børnearbejde. -- Der var en konservativ regering, og julirevolutionen i Frankrig netop det år, satte sit præg i London.

Under hans fravær, havde den religiøse strid mellem de 'Luther-tro' og 'rationalisterne', udviklet sig med nye fejder. H. N. Clausen havde anlagt injuriersag mod Lindberg, som blev suspenderet fra sit embede. Rudelbach (oprindelig fra Tyskland) var rejst til Sachsen. -- **Herom skriver Frederik til Ingemann, at med mindre han tvinges ind i sagen, 'agter jeg i vinter at hospitere her som en blind der ej kan se, og en døv der ej kan høre, ene sysselsat med det fremmede sprog og forberedelserne til et nyt tog over havet'**. --- Nye toner fra den ellers stridbare Frederik. Opholdet i London havde også påvirket ham politisk. Den 7. Januar 1831 udgiver han et skrift med **'Politiske betragtninger, med blik på Danmark og Holsten'**. Indholdet er meget kongetro og reaktionært, og skal nok ikke tillægges alt for afgørende betydning for hans videre politiske udvikling.

I sommeren 1831 foretager han den sidste af tre Englandsrejser, men var hjemme igen hen på efteråret. Beriget med meget mere end det historiske forskningsarbejde. En berigelse der gav næring til en videre udvikling. -- Han havde bl.a. oplevet større frihedsidealier end i hjemlandet. Da han senere opfordres til at danne en frimenighed og i første omgang får afslag, udtrykker han det selv sådan: **'I England kan man således uden for statskirken tro og lære, som man vil ---'**. --- Frederik får dog senere ret til sin lille **'frimenighed'** i et lejet lokal, et pakhús, i den ejendom han boede i. Han blev i denne 'frie' præstefunktion i ca. syv år.

Men opgaven han var udsendt til at skulle udføre, måtte færdiggøres. Det blev til **'Nordens Mytologi'** der udkom sidst på året 1832. Arbejdet blev gennemført i vinteren 1831 til 32, men **'omstændighederne'** som det udtrykkes i forordet, var jo, at han under censur, skulle have arbejdet godkendt. Det fik også stemplet **'Må trykkes'**. -- Af digte fra værket kendes bl.a. verselinierne: **'Frihed lad være vort løsen i Nord, Frihed for Loke, så vel som for Thor'**. -- Andet sted udtryk således: **'Frihed for alt hvad der stammer fra ånd'**.

Men ellers handler det om 'Nordens Mytologi'. Om 'myter'. **For Frederik var myterne netop et udtryk for, hvor langt folket kunne drømme i sin 'fordumstid'. For ham fortæller myterne os om vor 'grundkarakter', vor 'væsen'. De skal bruges til at skabe samhørighed med os selv og vor fortid.** -- Frederik fik en afgørende ny dimension med dette arbejde. Han indser der også er en 'sandhed' udenfor kristendommen. En 'sandhed' der handler om menneskelivet.

Der tegner sig frem til nu, flere 'pejlinger' på Frederiks bane gennem livet. De to første handler om kristendommen. I 1810 i en krisetid, 'omvendes' han pludselig til den ortodokse Lutherske lære. I 1825 fik han en teologisk 'mageløse opdagelse', og nu en tredje dimension i 1832, ved færdiggørelsen af arbejdet med den 'Nordiske Mytologi'. --- Der er nu er 'kridtet' op til Frederiks videre livsbane.

Den 8. September 1833 fyldte Frederik 50 år. Er nu en moden mand, og hans 'tænkning' former sig tilsvarende. Han er desuden blevet mere 'afdæmpet' i sin adfærd, og venskaber udvikles, endog med tidligere modstandere. Et samarbejde udvikler sig, og der kommer støtte fra mange sider til et 'videre forløb'.

I perioden 1832 til 43, arbejder han på det store værk der hedder '**Håndbog i verdenshistorien efter de bedste kilder**'. Det udkommer i tre dele, henholdsvis 1833, 1835 og 1843. -- Men meget andet foregår. Frederiks tidligere så stærke modstander J. P. Mynster bliver biskop. Han efterfølger således biskop Mynter. J. P. Mynsters første opgave er ved kongelig resolution, at foretage en revision af de kirkelige ritualer. Frederik havde tidligere udgivet et lille hæfte 'om dåbspagten'. Den blev nu fra provst H. G. Clausen genstand for kritik. Selvom Frederik ikke ønskede at deltage i denne polemik, så kunne han ikke undgå det. Uden dog at ligge mere i det konkrete, så kom debatten ind omkring den '**åndelige frihed**', om '**sognebåndets løsning**'. Udtrykt som '**En fri statskirke med en fri menighed, det er da, hvad jeg inderligt ønsker mit fædreland**'.

Fra flere sider, ikke mindst præstevennen Gunni Busch, opfordres Frederik til at tage fat på et område, der næsten var uddød i de kirkelige kredse, nemlig brugen af salmer. Der var salmebøger, men de var fra en tid og med et indhold, der ikke længere fyldte folket. Allerede i 1827, havde Frederik haft sine tanker rettet på dette. Nu i 1832, skrev Gunni Busch '**Glem ikke dette andet ! Glem ikke vore gamle salmer !**'. Men der skal endnu gå lidt tid. Frederik er midt i sin 'verdenshistorie'. Men da dette arbejde nærmer sig sin delvise færdiggørelse i 1835, kommer Gunni Busch tilbage, ikke blot med fornyet påvirkning, men direkte med kontanter til livets ophold. Han giver Frederik 1000 rdl. Et godt økonomisk bidrag til en trængt økonomi. Frederik og familien får nu råd til en bedre lejet bolig ved Strandvejen.

Frederik havde jo haft sine tanker i bevægelse omkring salmedigtning. Det fremgår bl.a. af en prædiken fra advent 1832, hvor han omtaler, hvad han mener en salme skal bestå af. Det lyder sådan, '**En salme skal udtrykke den levende følelse af, at vi allerede er overgangne fra døden til livet, har fundet det evige liv i Guds kærlighed og drukket af hans saligheds kalk**'. --- Sangværket er så småt på vej. Tanken i første omgang var en 'antologi', en udvikling fra en anden tid, således med oversættelser og omdigtninger. --- Det kan forekomme underligt for den historieengagerede Frederik, men ingen har vel omskrevet flere 'historiske' salmer en netop han. --- Og så tager Frederik fat. Fra september 1836 til oktober 1837 var hans første del færdig. De udkom i otte hæfter, med mere end 400 salmer. Det blev en bred samling af 'analogier' og hans egne salmer. -- I perioden 1839 til 41 kom næste samling, der især bestod af bibeltekst- og kirkehistorisk relaterede. --- Men så kom der til at gå ca. 30 år, før der yderligere udkom en samling af salmer fra resten af hans liv. --- I alt blev det til 1600 salmer.

Endnu en stor begivenhed skal nævnes. Frederik havde ansøgt kongen om fritagelse af censur. Den 28. december 1837 modtog han et brev fra Kronprins Christian Frederik, på vegne af kongen. -- Det var '**Kongens benådning og ophævelse af Frederiks censur**'. -- Som det er udtrykt i brevet, at '**--- Hs. Majestæt nådigst har hævet den indskrænkning der i lang tid har hvilet på Deres litterære arbejde**'. Frederik havde nu efter ti års censur, igen sin 'frihed' i det skrevne ord. -- I øvrigt påfaldende på det tidspunkt, da kongen netop havde skærpet censuren generelt i samfundet p.gr. af politisk uro, til stor utilfredshed i befolkningen, og ikke mindst blandt de toneangivne personer bl.a. fra universitet. ---- Der er på dette tidspunkt i slutningen af 1830'erne bevægelighed på mange fronter. Frihedsidealerne og ønske om indflydelse gære i befolkningen. Frederik drømmer også sine 'drømme' i den sammenhæng, selvom han i virkeligheden er meget 'tro' overfor enevælden, --- men har jo heller ikke grund til andet, med de muligheder han har fået i kraft af den nærhed han har haft til den enevældige konge, som kun få på tilsvarende vis har haft mulighed for.

Frederik får efterhånden mange tilhængere, således også blandt de studerende på universitetet. Han opfordres til at holde foredrag, i særlig grad om historie. Han havde afvist dette, medens han var under censur på 'det skrevne', idet han frygtede for, også at blive underlagt censur for 'det talte ord'. Men nu da censuren var ophævet, begyndte han at holde foredrag. Efterhånden blev det til et tilløbsstykke. I det auditorium han havde fået til rådighed, var der plads til 250 personer, men der var på et tidspunkt 'stuvet' ca. 600 personer sammen.

Det skal nævnes, at én af hans præstevener var Søren Kierkegaards broder, Peter Christian Kierkegaard, der senere blev biskop i Ålborg, således som den første 'grundtvigske' biskop.

Frederik var blevet mere 'manerlig'. Han befandt sig godt med at få lov til at prædike forskellige steder, men savnede retten til at give dåb og nadver, samt til konfirmation. Da hans ældste søn var nået til konfirmationen, ville Frederik gerne selv foretage denne. Han gik til kongen og bad om tilladelse, men blev blot henvist til biskop Mynster, der bestemt ikke var venligt stemt overfor Frederik. Det blev afslag. ---

Så sker der det, at stillingen som hospitalspræst ved stiftelsen Vartov blev ledig. Det fandt Frederiks opmærksomhed, også som en 'udvej' til de rettigheder han igen ønskede at få. Det var et lille embede, men det betød samtidig, at der var tid til 'alt det andet' Frederik arbejdede med.

Det blev kronprins Christian og prinsesse Caroline Amalie, der lagde et godt ord ind for ham. De fik trods Mynsters modstand, kongen til at anbefale Frederik til embedet. Det blev nemlig Geheimstatsminister Stemmann, der skulle indstille. ---

Frederik blev indsat den 9. Juni 1839. Allerede i oktober ansøgte han imidlertid kongen om et nyt treårig stipendium til sin forskning. Det fik han, og dermed fik han et godt økonomisk grundlag at leve og arbejde på. --- Kong Frederik den 6. døde imidlertid pludseligt den 3. december samme år. Kronprins Christian Frederik, blev kronet som Christian den 8. --

Frederiks tanker bevægede sig omkring folkevalgte råd, der kunne rådgive den enevældige konge, men var fortsat den sikre støtte af enevældet. -- Han ønsker at alle skulle få mulighed for uddannelse. Skoletankerne bredte sig på den tid. Der blev talt om den 'folkelige oplysning'. Han blev talsmand for '*skolen for livet*', der skulle give et 'alment' indhold til alle. I digtet '*Er lyset for de lærde blot / til ret og galt at stave? / Nej, himlen under flere godt / og lys er himlens gave ----*', udtrykker han netop sine tanker om denne 'skole for livet'. --- Han gør sig mange tanker om at få Sorø Akademi gjort til en sådan skole, men det lykkes ikke.

Der er tale om en inspiration fra 'Englandsrejserne'. Han havde læst og hørt om et universitet i England, uden nogen eksamen. Det tiltalte ham, og tankerne udviklede sig. Han skrev til den nye konge Christian den 8. Således udtrykt '*--- om en dansk højskole i Soer*'. -- Men tankerne når ikke igennem til en sådan løsning.

Hovedelementerne som Frederik tænker dem er: En skole uden eksamen, en skole for hele folket, der skal være lærer i modersmålet, folkesangen skal have sin plads, man skal kende fædrelandet, man skal lære om ladets love og forfatning og så skal der være om litteraturen. --

Umiddelbart kom der ikke særlig meget ud af disse tanker på daværende tidspunkt. --- Men tankerne fæstnede sig og blev i 1844 taget op af ***Christian Flor og Christen Kold***, og den første folkehøjskole blev skabt Rødding af Flor. Det tanker der i særlig grad målrettet mod den 'danske bonde' og ikke mindst ungdommen herfra. --- Og ideen bredte sig som vi alle ved.

På samme tid foregik en polemik omkring den opgave biskop Mynster havde fået, om at revidere de kirkelige ritualer. Det skal blot nævnes her, at Frederik var meget engageret i netop denne proces, og deltog aktivt i heri, ikke mindst i udformning af ritualerne omkring dåb og nadver.

VARTOV -- og tiden der fulgte (1839-72).

Frederik havde nu gode økonomiske forhold, og jobbet passede ham rigtig godt. Han havde sendt Lise ud for finde en passende bolig nær ved Vartov. Det havde altid været Lises opgave at finde bolig. Hun fandt en 'statelig' bolig på hjørnet af Vimmelskaftet og Knabrostræde. Der skulle være god plads. Familien bestod nu af Frederik, Lise og børnene Johan, Svend og datteren Meta, samt Lises ugifte yngre søster tante Jane, som i mange år havde boet hos dem. Hertil to ugifte tjenestepiger Ane Sophie og Johanne. De kom nu til at bo i den travleste del af byen, hvor der foregik rigtig meget. Der var torvehandlere, hestevogne med vare fra landet, slagtere og alt anden handel. --- Men for første gang støder jeg på oplysningen om, at Frederik var begyndt af 'gå ture'. Ellers forlyder der intet om, at han kom ud i naturen, eller hidtil havde færdedes i byen.

I 1842 udgiver han en protestskrivelse imod, at personer fra andre kirkelige retninger, med egne dåbsritualer, ikke kan blive fritaget fra statskirkens tvangs-dåb, med efterfølgende 'gendøb' i egen kirke. -- Der blev lyttet til det og tvangen blev ophævet.

Skoletankerne florerede, men det blev ikke som Frederik havde tænkt sig, med en højskole i Sorø. Men det skal nævnes i denne sammenhæng. Der kom bevægelse i byens 'almueskolevæsen', og med sin store indflydelse på dronningen, kom Frederik med i etableringen af 'Caroline Amalies asyl' i 1842, og blev endda dets direktør.

Omkring samme tid opstod en salmebogsstrid. Biskop Mynster, stiftsprovst Tryde samt H. N. Clausen, sad i den kommission der var blevet dannet for udarbejdelse af et tillæg til den eksisterende salmebog. Kingo, Brorson og Ingemann blev pænt repræsenteret, men der var kun én salme af Frederik. -- Frederik gav protest og udtrykte det sådan: **'Mit sangværk til den danske kirke er det betydeligste værk af sin slags i dette århundrede'**. Med støtte fra Rørdam og præstebrødrene Fenger, blev der lavet et forarbejde til et alternativ, med hundrede salmer. Arbejdet blev dog ikke færdig, inden Frederik tog på endnu af kongen bevilliget Englandsrejse.

Frederik havde interesse for den engelske anglikanske statskirke, der nok var katolsk, men organisatorisk udskilt fra den romerske kirke. Det var i særlig grad den bevægelse der hed Oxford-bevægelsen der optog ham. Dronningen havde opfordret kongen til at gøre noget for Frederik, og den 5. Maj 1843 kom der brev fra dronningen med følgende ordlyd: **Herr pastor Grundtvig ! Det var et længe næret inderligt ønske hos mig, at være i stand til at bidrage til en opmuntrings og adspredelsesrejse for Dem, til England ! Vor kære herre har taget sig af dette ønske --- (og videre) -- Der vil desuden åbnes Dem en kredit i England, hvorom jeg nærmere skal underrette Dem ---'**.

Den 8. Juni rejste Frederik og hans søn Svend derover. Rejse varede tre måneder. For Frederik var den Engelske statskirke 'et balsameret lig'. Han mødte en betydelig entusiasme i den nydannede Oxford-bevægelse og desuden hos de mere sekteriske som metodisterne og Wesleyanerne. Det handlede således ikke om 'tilhængere eller modstandere' men om at studere med åbenhed og interesse. --- På hjemmefronten var det Frederiks og Lises sølvbryllup den 12. august. Frederik sendte da en hilsen fra England og Lise en hilsen til ham. -- Det tegner et 'køligt' billede af de to. Frederik har aldrig elsket Lise. Det var hendes søster, han forelskede sig i, men hun valgte en anden. --- Men Frederik 'glemmer ikke' at være hjemme til sin egen 60 års fødselsdag den 8. September 1843. Han ankommer fra sin rejse dagen før.

Frederik havde fået en stor og begejstret tilhængerskare. Han var blevet et 'idol', og mange ønskede at han ville holde foredrag, ikke mindst om historiske emner. Det blev til 25 foredrag på Borchs Kollegium. Foredragene blev senere udgivet. De blev kaldt 'Bragesnak'. Det var reelt tvetydigt. Egentlig skulle det have relation til 'Brage' der var digterguden i den nordiske mytologi. Men i eftertiden fik det en anden betydning. Foredragene var noget 'kludder' og mildest talt skrækkelige. Der var nærmest ikke hoved eller hale i dem. Fra eksperter på området er der forundring over, at tilhørerne affandt sig hermed. Hans adfærd overfor kvinderne blev på en 'intim og barnagtig' facon. Han 'flippede' nærmest ud overfor de kvindelige tilstedeværende.

Frederik var syg. Hans adfærd blev manisk og depressiv. Han begynder dog selv at indse noget var galt, og til tider undskyldte han hvad han til andre tider havde sagt og gjort. Nok har han ofte været vidtløftig, men dog aldrig tidligere så underlødige som nu. 'Bragesnak' er Frederiks mest 'syge værk'. Foredragene sluttede i januar 1844. Kort efter falder Frederik i en depression, der minder meget om 'sjælekrise' i 1810. --- Han fortsatte imidlertid nogle foredrag som dronning Caroline Amalie havde indbudt til, sammen med en kreds ved hoffet. Men Frederik måtte afbryde foredragsrækken på grund af sin tilstand. -- Der følger en periode med flere uheldige forhold og tjenstlige forsømmelser. Der bliver påtaler heraf, og Frederik sygemeldes. Den 28. april 1844 holder Frederik således sin sidste gudstjeneste før sygefraværet.

Først i maj rejser Frederik ned til sin ven Peter Rørdam der var præst i Mern på Sydsjælland. Det var ikke særlig langt fra Frederiks barndomshjem i Udby, og der arrangeres en tur dertil. --- Som i en tidligere sygdomsperiode, træder barndomsrelationerne frem i ham. Fra anden side har jeg, at når en person med en 'brovnet og kontroversiel' natur rammes af en depression, kan reaktionen blive det modsatte, som det 'barnlige og ydmyge'. -- Det kom nemlig til at foregå med Frederik. Ved at komme til sit barndomshjem genoplever han barndommen. Han skriver flere digte hen over denne begivenhed, herunder den meget kendte og benyttede salme "**Sov sødt barnlille, lig rolig og stille**". --- Efter Mern tager Frederik til en anden ven Ferdinand Fenger i Lyngø. Senere hos dennes bror Peter Fenger præst i Slots Bjergby. Begge i øvrigt kendt fra Ingemanns vennekreds. Han rejste til flere andre af hans gamle venner, alt medens hans tilstand bedres. Netop undervejs i dette forløb tilføjes yderligere nogle vers til 'Sov sødt barnlille', men nedskrevet af én af vennerne Gunni Busck, da Frederik stadig ikke rigtigt kunne føre en pen. -- På et tidspunkt træder dronning Caroline Amalie igen ind. Hun tilbyder ham et 'fristed' på landstedet 'Lille Tuborg' på Strandvejen. --- Allerede i midten af juni 1844, har Frederik det så godt, at han igen kan optage sit embede ved Vartov. -- I mellemtiden blev Frederik tildelt 'ridderkorset', og som tro tilhænger af kongemagten, tog imod, men fik aldrig ordnet det formelt.

Frederik er nu i fuld gang igen, og allerede 4. juli taler han ved et møde på Skamlingsbanken. Emnet det år var i særlig grad det danske sprog og dets anvendelse af danske i stænderforsamlingen i den tyske del. Frederik havde skrevet en tale på ca. 25 minutter, men han fortsatte improviseret til i alt fem kvarter. Han satte i særlig grad fokus på højskoletankerne. Sydslesvig stod højt i den politiske debat, Den danske lektor ved universitet i Kiel Christian Flor, der i øvrigt var tæt knyttet til Frederiks tanker, besluttede at oprette en højskole i Rødding. Han valgte at kalde den 'folkehøjskole'. Det blev dog ikke helt hvad Frederik havde forestillet sig, og trods flere indbydelser til at komme og besøge dem i Rødding, blev det aldrig til noget.

En ganske anden 'model' af skole, blev oprettet af Chresten Kold i Ryslinge i 1851. Det var under meget mere ydmyge forhold end i Rødding. Alle sov på fællessal, spiste sammen, og eleverne måtte selv sørge for at holde deres tøj og støvler. I Flors skole, hvor var der ansatte til dette. --- Og så dog alligevel ikke helt hvad Frederik havde sat som sine ønsker. Ideerne var fra Frederik, men det praktiske indhold blev præget af hver af de to der etablerede skolerne. --- Hjemme i København havde Frederiks tale givet reaktioner. Kongen og ikke mindst dronningen var blevet fornærmet over rygterne om Frederiks tale. Der kom en krise mellem kongehuset og Frederik. --- Men den blev dog løst hen over sommeren.

Til Frederiks store glæde, havde kongen taget emnet op om en 'skole' i Sorø. Frederik skrev en lille bog herom til kongen, og denne gav en 'reskript', en befaling, om at oprette en 'realhøjskole', med et nærmere angivet fagligt indhold. Det skete den sidste dag i året 1847. Men få dage inde i det nye år, døde kongen, og med ham 'befalingen'. ---

Hans søn Frederik den 7. blev konge. Man havde ikke de store forventninger til ham, ud fra det liv han havde levet forud. Men han blev den folkekære konge. Meget tyder på, at hans elskerinde Louise Rasmussen, senere med titlen Grevinde Danner, blev ham en betydelig støtte i livet og i 'embedet'. --- Det var absolut en brydningstid. Der var megen uro i Sydslesvig. Der var politiske strømninger omkring 'frihed og liberalisme'. Historien beretter, at Christian d. 8. på sit dødsleje havde sagt til sin søn, 'giv folket en fri forfatning'.

Der sker rigtig mange ting i dette år 1848. Frederik er selvfølgelig med i alle begivenhederne. Men for at gøre denne lange historie kort, så skal blot nævnes, at en folkemængde med tidens borgerrepræsentanter i spidsen, gik til kongen med krav om en 'fri forfatning'. Der havde netop været tilsvarende opstand i Berlin, med skudvekslinger til følge. Kongen var klar over alvoren heri, og efter nogen tid, blev slotsporten åbnet, og hovedforhandleren kom ud med budskabet 'Ministeriet er opløst'. --- Kongen frasagde sig sit enevælde og betragtede sig selv som konstitutionel konge og der blev indsat et midlertidigt ministerium, benævnt martsministeriet. --- Frederik var ikke for folkeopstand og massedemonstrationer. Et senere tegnet billede viser alene Frederik stående i vindue i sin lejlighed og betragter begivenhederne. -- Samme dag som martsministeriet blev dannet, udgav Frederik et blad '*dansk ugeblad*' eller blot '*danskeren*', **der skulle være 'virkelig dansk' --- og som i denne forvirrede tid kunne hjælpe gode dannemænd til at forstå sig selv og hinanden ---**. Ugebladet kørte i næsten fire år, men mest alene med Frederiks egne skrevne ord, om end på ca. 16 skrevne sider pr. gang. Bladet fik dog ikke særlig opmærksomhed. --- Men der er en forskel på den måde han skriver og udtrykker sig på i dette blad, i forholdet til det 'dannevirke' har tidligere har udgivet. Han har ændret holdning og adfærd. I 'dannevirke tiden' var 'folket' for Frederik studerende og akademikere. I 'danskeren' var folket blevet meget bredere, således også bondestanden. Blicher var bondestandens digter, Han blev ikke anerkendt på hans egen tid. Han var død i begyndelsen af 1848. Havde Blicher mon vækket Frederiks opmærksomhed på bondestanden, - eller var det tidens ånd, - eller var det mon den Marie, han senere giftede sig med, men havde haft forbindelse med i flere år ???

Men Slesvigproblemet blev ikke løst. En deputation hos kongen, måtte rejse hjem med et klart svar fra kongen om, ikke at danne et fælles Slesvig-Holsten. --- Det betød krig (1848 - 1851). Det første slag var ved Bov (i øvrigt 9. april). Frederik skriver i 'danskeren' samme dag, '**at vi forlanger af den nye regering, først en god krig og så en god fred**'. Vi var nok aldrig 'sluppet' så heldigt fra denne krig, hvis ikke flere allierede havde hjulpet hermed, bl.a. Rusland. --- Frederiks to sønner var med som soldater. De sad i krigszonen, medens deres far 'tiljubede' krigen. Deres mor Lise, var fortvivlet. Spændingerne mellem sønnerne og Frederik blev udtalt. Krigsminister Tscherning ønskede fred for enhver pris, idet han så en stor risiko i krigen. Tanker om en folkeafstemning om grænsedragningen, kom fra flere sider, og med støtte fra Frederik. (Først i 1920 blev denne løsning anvendt). --

Der var blevet udarbejdet en ny valglov, og et nyvalg efter denne lov skulle være den 5. oktober. Frederik blev opfordret til at opstille i Præstø-kredsen. Det var imidlertid samme sted hans tidligere arvefjende H. N. Clausen også var opstillet. Clausen gik med sejren. Frederik søgte flere andre steder, men uden valg. Så sker der det, at kongen udnævner Clausen til kongevalgt medlem af den kommende rigsdag, ud fra de midlertidige regler herom. Herefter kunne Frederik blive valgt i Præstø. --- Frederik var således med i den forsamling der skulle udforme 'grundloven', og et udkast blev vedtaget den 25. maj 1849 (underskrevet af kongen den 5. Juni). --- **Men Frederik stemte 'hverken for eller imod'. Han udtrykker det sådan '-- tænker man sig et folketing og et landsting som de, efter grundloven rimeligvis må blive, da må man vente så mistænkeligt et folketing og så hårdnakket et landsting som de i Danmark lader sig fremkuntle**'. --- og meget mere herfra kunne nævnes. --- Dog lader Frederik sig igen vælge til endnu en periode i rigsdagen.

Lise havde det ikke godt. Hendes tilstand var blevet dårligere, og forholdet mellem hende og Frederik var køligt. Den 14. januar 1851 dør hun. Frederik havde dog gennem nogen tid, måske flere år, været forelsket i Marie Toft. Hun var enke efter godsejer Harald Toft, der ejede Rønnebæksholm ved Næstved. Marie havde overtaget godset og stod for den daglige drift, hvilket var usædvanligt for en kvinde på den tid. -- Men Frederik var meget forelsket, og hun i ham. Allerede i juli frier han til hende, og de blev gift den 24 oktober 1851. Frederik var nu 68 år og Marie 38 år. Frederik havde haft flere skiftende boliger gennem den seneste tid, og nu havde hen en lejlighed i Nybrogade. Men den var ikke god nok for Marie. De flytter til Frederiksholms kanal, tæt på såvel rigsdag som Vartov. Det var en herskabslejlighed. Der skulle også bo en del mennesker. Marie havde selv en datter på 13 år og en plejedatter på samme alder. Hertil kom, at der hos dem boede en ældre dame Lovise Molbech, samt tjenestefolk med en 'husjomfru', en 'stuepige', en 'kokkepige', en 'tjenestepige', en 'tjener' og en 'kusk'. --- Der var format over det.

Den 8. September 1853 blev Frederik 70 år. Der kom et stort opbud og mange gaver. **Bl.a. et 'gavebrev fra danske og norske mænd og kvinder' på 7000 rdl. som var til grundlæggelse af en 'folkelig højskole' efter Frederiks egne tanker.** Det blev den 'Grundtvigske Højskole' i Nordsjælland. Af flere nedenfor beskrevne årsager og sammenhænge, gik der imidlertid omkring tre år før det blev en realitet. Marie havde foreslået at benytte en ejendom på hendes gods Rønnebæksholm til formålet, men efter Maries død (omtalt nedenfor), opstod der stridigheder mellem Frederik og hendes familie. Han mistede tilknytningen til Rønnebæksholm og området der, og begyndte at søge andre steder. I 1855 købte han en gård med 30 tønder land nord for København. Det fik navnet 'Marielyst', og blev indviet 3. november 1856.

Den 15. Maj 1854 fødte Marie en søn, der fik navnet Frederik efter sin far. --- Men Marie kom sig aldrig efter fødslen og døde to måneder senere, 41 år gammel. De fik således kun tre år sammen.

Trods det at Frederik var lykkelig med Marie, blev han i 1853 ramt af et tungsind. En koleraepidemi rasede i København. Omkring 5000 mennesker døde af kolera i det første halve år. Man vidste intet om denne sygdom og dens smitteveje, men som altså spredtes gennem drikkevandet. Frederiks psyke blev svækket. Om det var en egentlig 'sygelig' tilstand, eller 'blot' en 'psykisk' tilstand, lader jeg også i denne sammenhæng står åben. -- Men på ingen måde identisk med krisen i 1844, men måske mere sammenlignelig med tilstanden i 1810. Meget peger på, at Frederik selv frygtede døden. Marie og Frederik havde taget bopæl på Maries gods Rønnebæksholm. Han tog kun til København hver anden søndag, for at holde sin prædiken i Vartov. -- Der kom ikke meget ud af denne periode, men Frederik opretholdt sine pligter.

Men forud for dette, således i 1852 er der en situation Frederik engagerer sig i. En ung kvinde udgiver en bog om '**kvindesynd**' under pseudonymet 'Clara Rafael'. Forfatteren var Mathilde Fibiger på kun 20 år. Det handler om Clara, der bliver lærer på en stor gård på Lolland. Som et lille billede på dimensionen i bogen uddrager jeg dette citat: **'For første gang i mit liv føler jeg sorg over, at jeg ikke er mand. Hvor fattigt og indholdsløst er ikke vort liv imod deres ?'** Frederik anmelder som den eneste en positiv støtte til bogen i bladet 'Danskeren'. Bogen forargede i de fleste kredse. -- Det skal tilføjes her, at Frederik allerede i en prædiken i fasten i 1848, netop havde udtrykt det der kom til at hedde **'Det Grundtvigske kvindesynd'**. Han havde udgangspunkt i Paulus første brev til Korinterne (11,11-12), der omhandler en kvindeundertrykkelse, med ord som 'kvinden er intet uden manden og manden intet uden kvinden ---'. **Frederik udtrykker det sådan i sin prædiken, at manden og kvinden er to halvdele af det levende menneskebegreb, der oprindeligt hørte sammen, senere blev adskilt, men som igen kan smelte sammen i kærlighed --- Thi ånden som kraften og hjertet som kilde er det, som giver menneskelivet sin dobbelte skikkelse som mandkøn og kvindeskøn, ingenlunde som modsætninger, men som halvdele der behøver og tiltrækker hinanden. -- De to skal vorde et, -- Thi kun da er menneskelivet virkelig forklaret, når ånd og hjerte er frit i et kærligt og klart begreb'. ---**

Mathilde Fibigers familie, med storbroderen Ritmester A. Fibiger, føler sig meget ubehageligt påvirket af søsterens udgivelse, og beder i et brev Frederik forhindre hende i at deltage i flere møder. Broderen ved at søsteren har stor tillid til Frederik. Men Frederik svarede slet ikke på brevet, men lod Mathilde komme og bo hos Marie og ham i deres store lejlighed. -- Sådan --.

Frederik lærte 'folkelighed' af Marie. Han blev i sin alderdom et mere 'varmt' og 'helt' menneske. 'Skarpheden' var aftaget. Et billede herpå er den hengivenhed folkene på Maries gods Rønnebæksholm viste. De rejste en mindstøtte over hende, som taknemmelighed for hvad hun havde gjort for dem. Hun havde været et varmt menneske for de mange ansatte tjenestefolk og bønder. **'Hun var så sjællandsk folkelig både i hjerteslag, tankegang og talemåde'**, som det er udtrykt. Der kom en kontakt mellem disse mennesker og Frederik, som gav ham et mere positivt syn på dem, og deres religiøse oplevelser, og som i øvrigt også havde præget Marie.

Flere årtier er forløbet siden Frederiks unge dage. Ikke mindst perioden i 1830'erne og 40'erne, hvor mange unge teologistuderende lyttede til hans tanker. Disse unge var nu spredt ud over landet i præsteembeder. Frederiks tanker og ideer havde sat sig spor.

Der opstod *'bevægelser'*, om end ikke direkte bygget på 'kopi' af hvad Frederik stod for, men måske mere ud fra en 'inspiration' af hans virke. Vi befinder os desuden i en periode med en del missionske bevægelser, med lægmandsprædikanter. Marie selv var fra en egn, hvor netop denne religiøsitet foregik, og Frederik havde i respekt for hende, skiftet syn på mangt og meget i den sammenhæng.

Ud over det kirkelige i de *'grundtvigske bevægelser'* bredte sig også en *'forsamlingsbevægelse'*. Det at mødes og tale sammen, holde foredrag og at synge. Det kunne være i bygninger, men oftest ude i naturen, f.eks. 'skovmøder'. --- Tilsvarende omkring højskolerne. Der kom flere og flere af dem, men oftest med hver sit grundlag. Men *'højskolebevægelsen'* var etableret. Hans egen højskole på 'Marielyst' havde imidlertid en vanskelig start i de første år. Frederik ville gerne have haft Chresten Kold som forstander, men det lod sig ikke gøre. Det blev teologen C. J. Brandt der blev forstander. Senere kom der bedre tider for skolen.

Frederik var blevet en ældre mand og en del skavanker han også fået. Hans syn blev svagere, men kunne dog fortsat afhjælpes med briller. --- Men trods dette, var der stadig 'liv' i 'den gamle'. I foråret 1857, 74 år gammel, forlover han sig med **Asta Reedtz**, født komtesse Krag-Juel-Vind-Frijs, enke efter gehejmekonferensråd Holger Chr. Reedtz. Hun var 32 år. Den 16. april 1858 giftede de sig. Hun var én af de mange kvinder i tiden, der i Frederik så en *'tænker' en 'seer', en 'ny tids mester'*. Den 8. september samme år, blev Frederik 75 år. Frederik havde siden Mariés død boet i en ret lille lejlighed sammen med sønnen Frederik og en barnepige. Men Asta ville noget andet. Hun var velhavende og købte en stor ville 'Christianshvile' på Gammel Kongevej. Dengang et lidt landligt miljø. Men der kom atter 'stil' over hjemmet. Et betydeligt 'register' af 'tjenende ånder'. I alt boede der 14 personer i det Frederik kaldte 'Gladhjem'. --- Den 1. februar 1860 fødte Asta en lille pige, der blev opkaldt efter Frederiks tre koner og kom til at hedde Asta Marie Elisabeth Frijs Grundtvig.

Den 29. maj 1861 kunne Frederik fejre 50 års jubilæum som præst. Der kom mennesker fra nær og fjern. Således også Kultusministeren Monrad. Han kom efter eget udsagn *'efter kongens vilje, at give vor tredje store salmedigter (efter Kingo og Brorson) rang af titulær biskop, d.v.s. af titel og rang, men uden embedspligter.* ---- Men det var en fejl. Monrad havde nemlig maniodepressive udsving. Den dag således manisk. Det var slet ikke kongens ønske. Han ønskedes at kunne give Frederik kommandørkorset, men nu var det blevet som det var. Den der blev endnu mere vred end kongen var den nye biskop i København efter Mynsters død, nemlig Biskop Martensen. Men sket var sket. Frederik havde haft en dejlig festdag, som han skriver til sin søn Svend *'selv mine dårlige ben ønskede mig den dag til lykke, -- eller rettere, jeg måtte ønske til lykke selv med dem'*.

Det var en tid med god grobund for Frederiks tanker. Glædeligt han kunne få lov at leve så længe, at han også kunne opleve det. I september 1863 fyldte Frederik 80 år. Mange gratulanter mødte frem i villaen på Gammel Kongevej, bl.a. enkedronning Caroline Amalie. De følgende dage samlede man sig til det første af en række 'vennemøder'. Det foregik i Kasino, og der mødte omkring 700 frem. Frederiks linie lå mere klar end nogen sinde: *'At vække folket, så skal det nok selv vælge tro, og så skal Danmark nok blive reddet fra al fare'*. Kirkeforeningen blev dannet. Dets formål var at skaffe frihed i folkekirken, og var den første af de efterfølgende mange grundtvigske foreninger der bredte sig ud i landet.

Frederik den 7. var død, og Christian den 9. var blevet konge. -- Men det sydslesvigske problem var ikke blevet løst med krigen i 1848-51. Det ulmede stærkt såvel på tysk som på dansk side. Med en lang beretning gjort kort, så kom krigen i 1864. --- Danmark var tæt på helt at blive nedlagt som selvstændig nation. Vi var for 'stejle og selvsikre' overfor den store nabo mod syd. -- Frederik var stadig medlem af rigsdagen, og i en alder af 82 år lod han sig i 1865 vælge til Landstinget, i øvrigt valgt i en kreds ved Horsens, Vejle og Skanderborg. Men hele Frederiks politiske virke er meget omfattende gennem de mange år, og hen kun omtalt periferisk. En revision af den første grundlov (1849) var under bearbejdelse, og gav anledning til mange politiske sværdslag. Der blev tilføjet forbedringer omkring undervisningsret og -pligt, samt visse ændringer af sammensætningen af Landstinget.

Det skal nævnes, at Tscherning og Frederik i denne sammenhæng var på samme linie. --- Frederik var ikke tilhænger af partidannelse, men trods det opstod der i rigsdagen en grundtvigsk gruppe der kaldte sig 'det nationale Venstre'. Frederik brød sig ikke om det, ligesom han heller ikke kunne lide udtrykket 'grundtvigianisme'.

Men det må siges, at her hvor vi skriver 1866 var den grundtvigske bevægelse i gang med. at løfte den danske bondestand politisk, kulturelt, økonomisk og åndeligt. --- En stor erkendelse for et betydeligt arbejde gennem et langt liv. -- Men atter fanges han af psykiske lidelser.

Det er i april 1867 og Frederik er nu 83 år. Hans tilstand bliver mere alvorlig end på noget andet tidspunkt. Det træder frem i påsken dette år. Der skal prædikes over Marie bebudelse. Hans psyke går helt amok. Der træder vrangforestillinger frem af uhyrlig dimension. Frederik er vel nok én af de mest kendte personer landet, og tilmed en 'kultperson'. Der kommer omkring 500 personer til hans gudstjenester. Således også denne påske, bl.a. enkedronning Caroline Amalie.

Teksterne får den forvridning, at Frederik udtaler, at han aldrig har fået børn med sine tre koner ved ægteskabeligt samliv. Han driver det frem til at være ved Helligånden. Ved afslutningen af gudstjenesten går han rundt og kysser og krammer koner og piger, så de kan føde 'jomfrubørn'. Om enkedronning udtaler han, at hun bør føde Holger Danske, som så skal redde vort land fra preusserne. --

En anden situation fra en efterfølgende gudstjeneste i påskedagene, sker der det efter en altergang, at han 'flipper ud' over nogle tilstedeværende der ikke har deltaget i handlingen, og som han således ikke har kunnet give 'syndernes forladelse'. Således savnede han også enkedronningen. Hun træder imidlertid frem sammen med hendes hofdamer, og knæler ved alteret, og han tilføjer, at han hermed tilsiger både hendes egne og hele det danske folks synderes forladelse, hvorefter dronningen takker med et smil. --- Jo det er meget galt med Frederik, og mange flere beretninger beskriver tilstanden. Den 15. april indgiver Frederik sin afskedsbegæring. Men Biskop Martensen lader den dog ligge uden stillingtagen indtil videre.

Gamle venner gennem livet går sammen for at hindre at Frederik skal holde en afskedsprædiken. Alle frygter de for hvad det kunne føre med sig. --- Frederik er udmærket klar over at noget er galt. Han har hallucinationer. Det er religiøse og politiske. Han skriver bl.a. til 'admiralitetet', at de skal sikre den danske flåde ved at sætte den ud på Reden, da han i et syn har set, at preusserne vil komme den pågældende nat. Der kom dog ingen preussere den nat. Men Frederik så det mere sådan, at Gud havde forhindret det. Religiøst mener han selv at være englen Gabriel. --- Og endnu en dimension -- Frygten for døden. Frederik har altid frygtet døden. --- ***Der er så uendelig mange elementer der på én gang 'ramler sammen', at det måske i sidste ende er forklarligt, at psyken brister.***

Vennerne samler sig om hans tilstand og vil sikre ham fornøden ro og hjælp. De finder en læge til at tilse han og en lille bolig i Frederiksdal. Det giver ham ro i sindet. Han skriver faktisk hele tiden. Meget er ulæseligt, men noget bliver renskrevet af hans 13 årige søn Frederik. Et af disse digte lyder. ***'Ude af mig selv i går / alt som i de unge år / inden i mig selv i dag / mut og mag og mild og spag.*** --- Der var lyse stunder, der var maniske og der var depressive stunder. -- Der hengik et halvårstid. Frederik fik det langsomt bedre og i september hvor han fyldte 84 år, kunne hans læge give en erklæring om, at Frederik var klar til igen at indtræde i sit præsteembede.

Frederik havde jo selv ansøgt om afsked, men sagen var blevet lagt hen, for at afvente situationen. Det var dette grundlag der gjorde det muligt at han igen kunne indtræde i sit embede i Vartov. Kort før jul 1867 besteg han atter prædikestolen i Vartov. Asta havde imidlertid ment det bedst, at de flyttede fra 'Gladhjem' på Gammel Kongevej, for at komme på afstand af alt det uheldige, der havde foregået i den forløbne tid. De flyttede til Store Tuborg på Strandvejen. En stor ejendom, men med alt tjenerskab etc., var de også daglig 17 mennesker i husstanden. --- Og der fulgte fem gode år efter denne krise. ---

Han var atter det naturlige samlingspunkt. Det var 'Vennemøderne' som holdtes hvert år omkring hans fødselsdag, det var 'kirkemøder', det var ved Marielyst Højskoles nye elevhold, karlene om vinteren og pigerne om sommeren, og hvor han holdt altid tale for de unge.

En 5 - 600 mennesker fejrede hans 88 års fødselsdag de 8. September 1871. Den sidste han kom til at holde. Hans helbred var svækket, -- men ånden var levende som altid. -- Han holdte gudstjeneste i Vartov til dagen før han døde. Han havde vanskeligt ved at skrive, og benyttede sig mest af at diktere, således også sit sidste digt få dage før sin død. Han havde nu forliget sig med døden. **Digtets første linier lyder: 'Gammel nok jeg nu er blevet / mellem vugge min og grav / nu jeg står på falderebet / ved det store vilde hav / ---'**. Tidligt om morgenen den 2. September 1872 døde Frederik. I øvrigt antages det ud fra hans læges vurdering, at han var død af en hjertefejl, han i virkeligheden havde haft gennem livet.

Han blev begravet den 11. September fra Vor Frelsers Kirke, i øvrigt ved siden af Marie. Det blev et betydeligt følge. Der var kommet mennesker fra fjern og nær, og mange højtstående personer var med. Det var som 'en landesorg'. -- Bjørnstjerne Bjørnson fra Norge var der med en hilsen fra sit hjemland. --- Bjørnson sagde ved graven: **'Mens der ved andre grave lyses fred, bør der lyses kamp over denne ! Kamp for det vi elsker, og elsker ved ham !'**.

AFSLUTNING.

Frederik var et 'usædvanligt' menneske, med en 'usædvanlig' energi gennem et 'usædvanligt' langt liv, datiden taget i betragtning, og med en 'usædvanlig' selvstændig og individuelt tankesæt.. Og det er glædeligt, at Frederik blev så gammel som tilfældet er, for derved at tegne en helhed af hans personprofil, der variere hen over livet, og således er anderledes i de ældre dage, end i de tidligste år. Men sådan er det med menneskelivet. Det giver langt større dybde i livet som menneske at blive ældre, og i sidste ende måske også en bedre forståelse med større 'dybde' i at danne et reelt billede som en 'helhed'. Et liv skal ses i en samlet helhed, også fra iagttageren. Den der dør 'for tidligt', får ikke den 'helhed'. Lad os glædes over, at Frederik opnåede den høje alder. For mig at se, først da rigtigt at kunne se perspektivet i denne person.

--- Men samtidig var han et menneskes som alle vi andre. --- I mine 'minibiografier' af litterære personer som dette er en del af **fra serien 'Set Nedefra'**, vælger jeg at betragte disse personer helt tilbage fra deres barndom og opvækst. Således også her omkring Frederik. Meget i menneskers liv kan ofte forklares ud fra personens opvækst og opdragelse. For Frederik 'kan andet' i hans person måske forklares ud fra en yderligere betragtning. Trods ofte ydre voldsomhed, arrogance, og megen uværdighed overfor andre, ikke mindst anderledes tænkende, -- så dog som et følsomt menneske. Hertil med en utrolig kamp for alt det han troede på.

Frederik blev en inspirationskilde for tiden og eftertiden. -- Men jeg ser det dog sådan, at 'grundtvigianisme', 'grundtvigianerne' og ikke mindst de 'grundtvigske menigheder' ud over landet, for længst har 'stoppet' en videreførelse af kamp, initiativer, nyudvikling af idealerne etc. videre ud i vor tid og fremtiden. -- Jeg kan også 'drømme', 'drømme' om, at den hensigt jeg ligger i denne 'betragtning', kan blive modtaget efter de intentioner jeg ligger til grund, for derudfra at lade initiativerne vokse endnu engang.

Mange har prøvet at 'dyrke' specifikke afsnit af Frederiks liv. Det har forekommet ofte som 'udpluk' uden sammenhæng med en 'helhed', og ofte som udsagn og vurderinger med meget forskellige udlægninger af Frederik. Min 'hensigt' er kortfattet betragtning, at skabe et pædagogisk grundlag for, at den enkelte borger selv kan 'tage stilling' og selv 'vurdere' de mange udsagn der forekommer i litteraturen og ikke mindst i de mange individuelle foredrag der holdes hen over tid.

Det er min hensigt, med en 'min' pædagogiske og 'min' analytisk bearbejdelse, at give det, jeg selv har manglet i en sådan sammenhæng, ikke mindst fra mit aktive liv. Jeg er ikke uddannet i den litterære eller humanistiske verden, og som jeg savner en forståelse fra. Om Grundtvig og mange andre, er det sådan, at eksperter skriver for og til hinanden. Det bliver let til 'ambitionen' heri.

Fra min ungdoms dage, har jeg savnet en kortfattede betragtning om den 'store dansker' N. F. S. Grundtvig, som den jeg nu som pensionist her har søgt at udføre. Det er udarbejdet med henblik på en 'grundlæggende' indføring i hans liv og tanker. Der findes uendeligt faglitteratur, skrevet af de mange eksperter, med mange års eller livslang forskning om denne person. --- Men dette skrevet ud fra mine forudsætninger af analyse og ud fra min pædagogiske baggrund fra min undervisningstid.

Jeg er ingeniør af oprindelig uddannelse, fra et hjem med megen opmærksomhed på mange elementer i litteratur og menneskeliv, men hvor generationernes tid og kræfterne næppe tillod at læse roman efter roman. Derfor sjældent at opnåede fornøden samlet helhed ud fra eksperterne på diverse litterære områder. Overfor denne ekspertverden stiller jeg derfor spørgsmålet:

Er dette 'voveligt' eller for 'voveligt' ? -- Er dette antageligt eller uantageligt ? -- Kan et så stort litterært fagligt område som Frederiks liv og livsværk, -- tillades at gøres 'kort', -- og alligevel være anvendeligt ??? --- Men hvorom alting er, så handler også dette fra mig om at fortælle :

'Sådan fik Danmark sin Nicolai Frederik Severin Grundtvig'.

Jørgen Olsen (2010)
